

WILSONCU KAMU YÖNETİMİNDE ALMAN KÖKENLERİN YOKLUĞU: “VON STEIN, BLUNTSCHLI VE HEGEL”

Dr. İsmail Bahadır Turan
ORCID: 0000-0002-9938-0175

Öz

Bu çalışmada, Lorenz von Stein ve Johann C. Bluntschli'nin, Woodrow Wilson'a olası etkileri araştırılacaktır. Kamu Yönetimi'nde köken sorununa dair süren tartışmalarda, Alman ülkelerinde üretilen yönetime ilişkin bilgi, merkeze yerleştirilmektedir. Von Stein ve Bluntschli'ye de bu tartışmalarda önemli anlamlar yüklenmekte ve Hegel'in sadık takipçileri oldukları kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Hegel ve Alman Organik Devlet Kuramı üzerinden Von Stein ve Bluntschli'ye, oradan da Wilson'a bir çizginin varlığı öne sürülmektedir. Ancak Hegel dizgesi dışında kalan bu yazarların, ifade edilen çizgi bağlamında Wilson'u etkilediklerini ileri sürmek mümkün değildir. Wilson'un, Alman Organik Devlet Kuramı ve özellikle Bluntschli'nin eserlerinden, ayrıntılı olarak incelemeksizin sadece kendi hedefleri doğrultusunda yararlandığı söylenebilir. Dolayısıyla Wilson'un amacının, bireyin kişisel çıkarlarının yıkıcı etkisi yerine, genelin çıkarlarını gerçekleştirmek, ABD'deki kayırmacılık uygulamalarını sona erdirmek, siyasetin yıkıcı ve manipüle edici etkisinden uzak kalacak “idari aygıtı” kurmak olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kamu Yönetimi, Hegel, Wilson, Von Stein, Bluntschli

Absence of German Origins in the Wilsonian Public Administration: “Von Stein, Bluntschli and Hegel”

Abstract

In this study, the probable influence of Lorenz von Stein and Johann C. Bluntschli on Woodrow Wilson will be analyzed. In the ongoing debates regarding the origin problem in the Public Administration, the information about management, originated in the Germanic countries is placed in focus. In these debates, essential significance is attributed to Von Stein and Bluntschli who are seen as the faithful followers of Hegel. In this regard, it is suggested that there exists a connection to Von Stein and Bluntschli and from those two, to Wilson through Hegel and German Organic State Theory. Nevertheless, it is not possible to claim that these two authors, who stay out of Hegel's system, have influenced Wilson in this context. It can be said that Wilson benefited from German Organic State Theory and especially Bluntschli's works. Therefore, the aim of Wilson is considered to be the realization of over-all public's interests instead of individuals' personal destructive effects, to stop the favoritism in the USA and to establish an “administrative device” which will be immune from the destructive and manipulate effect of politics.

Keywords: Public Administration, Hegel, Wilson, Von Stein, Bluntschli

* Makale geliş tarihi: 14.05.2018
Makale kabul tarihi: 21.06.2018
Erken görünüm tarihi: 30.05.2019

Wilsoncu Kamu Yönetiminde Alman Kökenlerin Yokluğu: “Von Stein, Bluntschli ve Hegel”

Giriş

Kamu Yönetimi'nde köken sorunu ya da disiplinin kurucu metnine dair tartışmaların önemli bir bölümünde, 1887 yılındaki “The Study of Administration” (*İdarenin İncelenmesi*) makalesiyle Woodrow Wilson, kamu yönetimi disiplinin kurucusu, makalesi ise disiplinin kurucu metni olarak kabul edilmektedir. Tartışmalar ise Alman İdealist Felsefesi ve özellikle Hegelci devlet ve yönetim yaklaşımlarının, ABD'deki akademik çevreye etkisi ve siyaset-yönetim ayrılığı/karşıtlığı üzerinden yapılmaktadır. Bu düşüncelerin, özellikle Lorenz von Stein aracılığıyla ABD'ye getirildiği belirtilmekte, aynı zamanda Wilson, kamu yönetiminin kurucu babası ise büyükbabasının da Von Stein olduğu söylenmektedir (Miewald, 1984: 17-19). Von Stein ve Johann Caspar (Kaspar) Bluntschli'den etkilendiği ileri sürülen Wilson'un kendisi de bu bilimin Fransız ve onlardan da önce Alman profesörlerce geliştirildiğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan Wilson'un görüşlerinin Alman kaynaklarınca belirlendiği iddiasının savunulamayacak bir abartma olduğu da ifade edilmektedir (Rosser, 2010: 547-556).

Wilson'un kamu yönetiminin kaynağı, Alman Organik Devlet Kuramı'na dayandırılmakta, bu kuramın temeline Hegel yerleştirilmekte ve ortak payda Hegel'de bulunmakta, ardından Von Stein ve Bluntschli'nin, Hegelci olduğu kabul edilerek etkilenme çizgisi tamamlanmaktadır. Başka şekilde ifade etmek gerekirse etkinin varlığına dair verilecek yanıtta bağımsız olarak tartışmaların özünde, Von Stein ve Bluntschli'nin Hegelci olması, buradan Von Stein ve Bluntschli'nin Alman İdealist Felsefesi'nde kaynağını bulan Alman Organik Devlet Kuramı'na ilişkin görüşleri ve Wilson'un bu mirasla ilişkilendirilmesi yatmaktadır. Ancak tüm bu tartışmalarda, genel olarak Von Stein ve Bluntschli'nin organik devlet anlayışlarının farklılığı ve Hegelci olması ön kabulünden kaynaklanan bazı temel hataların bulunduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede Hegel, Bluntschli ve Von Stein çizgisi izlenerek kamu yönetiminin Wilsoncu açıklamasının hatalı olduğuna inanılmaktadır. Başka deyişle ileride açıklanacak bu hatalar sebebiyle yönetim bilimlerinin başlangıcının Wilson'a ve

Wilson aracılığıyla daha eskiye götürülmesine ilişkin yaklaşımın, kısır tartışmalara yol açan, sonuçsuz bir çaba olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yazıda, yönetim bilimlerinin kökenine dair tartışmaların, Wilson ve Wilson'un etkilendiği iddia edilen, ancak farklı üretim tarzının yönetim bilgisi olan Alman kaynaklar üzerinden yapılamayacağı, zaten Wilsoncu yaklaşımın, dayandığı esaslarda ve kendi içinde de hatalar içerdiği gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda yönetim bilimlerinin köken tartışmalarının, kısır ve birbirini tekrar eden, yanlış ön kabullerle kurulmuş şekilde Wilson ve ondan da önce Fransız ya da Alman kaynaklar üzerinden sürdürülemeyeceği, kökene dair çalışmaların üretim tarzı bağlamında ele alınmasının anlamlı olacağı söylenebilir. Wilson'un, Prusya'da üretilen bilgiden sadece gerektiği kadar ve ihtiyaç duyduğu biçimde yararlandığı düşünülmektedir. Bunun nedeninin de siyasal birikim yoluyla kapitalizme geçiş sırasında ABD'de yaşanan gelişmelerin göz önünde tutulmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Öte yandan Kameral-Polizy Bilim ve Devlet Bilimi'nin, farklı bir üretim tarzının yönetim bilgisi olduğu, dolayısıyla kapitalist üretim tarzına özgü çağdaş yönetim kuramlarına köken olamayacağının gösterilmesi ise ayrı bir araştırma konusudur.¹

Bu çalışmada ilk olarak kısaca Wilsoncu kamu yönetimi ve incelenen dönemde ABD alanyazınına Alman kaynakların etkisi ele alınacak, ardından Von Stein ve Bluntschli'nin organik devlet anlayışları ve Hegel ile ilişkileri irdelenecek, son olarak Wilson'un fikirlerinin olası Alman kökenleri tartışılacaktır. Bu noktada vurgulanmalıdır ki Alman Dilinden yapılan alıntılar ve özellikle eser isimlerinde, yayımlandıkları dönemdeki yazılışlarına sadık kalınmıştır.

1. Wilson ve Kamu Yönetimi

Genel olarak alanyazında Woodrow Wilson, 1887 yılındaki "The Study of Administration" (*İdarenin İncelenmesi*) makalesiyle kamu yönetimi disiplinin kurucusu, makalesi ise disiplinin manifestosu kabul edilmektedir (Akbulut, 2009: 74,75).

Yayımlanmamış doktora tezinde Wilson'un alandaki ağırlığıyla ilgili olarak Hatipoğlu şöyle demektedir (Hatipoğlu, 2015: 306,307):

"Yönetimle ilgili kameralizm, idare hukuku gibi öncüllerine rağmen kamu yönetimi, belki de ilk kez yönetimi bir sanat değil, bilimsel bir alan olarak

¹ Bkz. İ.Bahadır Turan, *Alman Yönetim Düşüncesinin Tarihi: Kameral-Polizy Bilimden Devlet Bilimine*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017 yayımlanmamış doktora tezi.

ele alan ABD patentli bir disiplindir. Bu alan yazında sıkça vurgulanan bir tespittir. Örneğin, Eryılmaz kamu yönetimi düşüncesinin gelişimini açıklarken Avrupa'daki gelişimi açıkladıktan sonra ABD için ayrı bir başlık açmış ve kamu yönetiminin hukuk ve siyasetten ayrı bir alan olarak 19. yüzyılın sonunda ABD'de ortaya çıktığını vurgulamıştır. Kamu yönetiminin bir bilim olarak ABD'de gelişmesinin nedenini ABD'deki yükseköğretim kurumlarının program ve öğretim üyesi seçmekteki serbestliğine ve ABD'deki kamu yönetimi ve özel sektör yönetiminin birbirini tamamlayıcı niteliğine bağlayan Eryılmaz ABD'de yönetim başlığını doğrudan “Woodrow Wilson’un Kamu Yönetimi Düşüncesine Katkıları” alt başlığı ile açmaktadır.”

Ancak yönetimi, sanat olarak gören anlayış, Alman ülkelerinde 17. yüzyıldan itibaren terk edilmeye başlanmıştır. Özellikle Johann Heinrich Gottlieb von Justi ve Veit Ludwig von Seckendorff’un yaklaşımları buna örnek olarak verilebilir (Turan, 2017: 243-264). Diğer taraftan kısmen 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda “Devlet Sanatı” (*Staatskunst*) kavramı kullanılmaktadır. Devlet Sanatı’nın, devletin iç ve dış güvenliğinin sağlanmasının bilgisi olduğu, Devlet Bilimi ile birlikte “dar anlamıyla Politika” olarak tarif edildiği söylenebilir (Turan, 2017: 149,209,262).

Eryılmaz’ın, “kamu yönetiminin hukuk ve siyasetten ayrı bir alan olarak 19. yüzyılın sonunda ABD’de ortaya çıktığı” iddiası, yönetim bilimlerine ABD kaynaklı yaklaşımın yansımaları olarak görülmektedir. Kastedilen işletmecilik/piyasa ilişkilerine dayanan, kapitalizme özgü kamu yönetimi ise bu tür bir yaklaşım doğru olabilir (Akbulut, 2009: 76-161). Ancak Alman ülkeleri ve Prusya’da kamu yönetimi, farklı bir üretim tarzının yönetim bilgisi olsa da hukuk ve siyasetten 17. yüzyıldan itibaren ayrılmaya, hukuk ve siyaset ile ilişkisi gözetilerek bir meta-bilim olarak Devlet Bilimi adıyla 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren öğretilmeye başlanmıştır (Turan, 2017: 243-264).

Öte yandan ABD kamu yönetimi yazarlarından Miewald, Alman İdealizmi’nin ABD’li siyaset bilimcileri büyük ölçüde etkilediğini ve Hegelci yönetim bakış açısının Von Stein aracılığıyla ABD’ye getirildiğini belirtmektedir. Yine Miewald’a göre Alman İdealizmi ve Organik Devlet Kuramı’ndan etkilenen Wilson, kamu yönetiminin kurucu babası ise büyükbabasının da Von Stein olduğu söylenebilecektir (Miewald, 1984: 17-19). Ancak Rosser, bu görüşe karşı çıkmakta ve Wilson’un görüşlerinin kesin biçimde Alman kaynaklarca belirlendiği iddiasının savunulamayacak bir abartma olduğunu, Wilson’un yazılarında görülen Von Stein ve Bluntschli’den alıntılarını, sadece Almanların kamu yönetimi hakkında söyledikleriyle ilgilendiğini gösterdiğini ileri sürmektedir (Rosser, 2010: 547-556). Dolayısıyla tartışmalar, siyaset-yönetim ayrımı ya da karşıtlığı bağlamında, bu iki ana eksen üzerinden

yürütülmektedir. Ancak her iki görüşte de temel bazı hataların bulunduğu düşünülmektedir.

2. Wilson ve ABD Alanyazınında Alman Etkisi

19. yüzyılda ABD’deki siyaset bilimi; popüler, akademik anlamda profesyonel olmayan siyasi konuşmalar ve yazılara dayanan araştırmalar iken zamanla disiplin haline dönüşmüştür. Bu dönüşüm, ABD’nin ilk yüzyılında siyasi yaşamda karşılaşılan sorunlara yanıt verme çabasından kaynaklanmaktadır. Başka deyişle “anayasanın onaylanması ve niteliği, parti sisteminin oluşumu, Eski Dünya’dan gelen göçmenlerin büyük etkisi, ayrılıkçılarla mücadele, kölelik ve köleliğin kaldırılması, İç Savaş ve yeniden yapılanma, sanayi kapitalizminin gelişimi, hükümetin yasal, cezai ve idari kapasitesinin genişlemesi, eğitim kurumlarının yaygınlaşması”, siyaset bilimindeki dönüşümün nedenleri olarak ortaya konmaktadır. Bu dönemde ABD’de, siyaset biliminin, kamu yönetimini de kapsadığı unutulmamalıdır (Farr, 1995: 132, 133). Dönüşümdeki etkiler arasında, Eski Dünya, başka ifadeyle Avrupa’dan gelen göçmenlerin büyük etkisi de sayılmaktadır. Çünkü daha 1800’lerin başında Alman ülkelerinde doğmuş, Jena’da üniversite eğitimi almış, Halle’de doktorasını tamamlamış Franz (Francis) Lieber gibi Alman yazarlar, ABD’deki alanyazını önemli ölçüde etkilemişlerdir. Örneğin Lieber, “İngiliz-Amerikan Devlet Bilimi teorisinin büyük Amerikalı öğretmeni” olarak tanımlanmaktadır. 1827’de ABD/Boston’a giden Lieber, 1835’te Güney Carolina Üniversitesi’ne Tarih ve Ekonomi Politik profesörü olarak atanmıştır. Özellikle Amerikan İç Savaşı sırasında Lieber, Abraham Lincoln başta olmak üzere önemli siyasi figürlere savaş ve devletler hukuku konularında danışmanlık yapmıştır (Faust, 1912: 150).

Dikkat çekici olan, Lieber’in sadece Alman akademik mirasını beraberinde getirmesi değil, aynı zamanda Kıta Avrupa’sındaki akademisyenlerle etkileşiminin devam etmesidir. Lieber’in, savaşta uyulması gereken kurallarla ilgili derlemesi, Bluntschli’yi etkilemiştir. Bluntschli, “Das Moderne Völkerrecht der civilisirten Staten” (*Uygar Devletlerin Modern Devletler Hukuku*) kitabının ön sözü yerine Lieber’in mektubunu kullanmış ve Lieber’in hazırladığı savaşlarda uyulması gereken kurallara yer vermiştir (Bluntschli, 1872: V-VIII). Ayrıca Jena ve Halle’de eğitim görmüş olmasından hareketle Hegel dizgesi ve Alman Organik Devlet Kuramı hakkında Lieber’in ayrıntılı bilgi sahibi olduğu söylenebilir.

Farr, ABD’de siyaset bilimini ortaya çıkaran tartışmaları yürüten ve sayılarının az olmasıyla önemleri artan bilim adamları arasında Lieber, James Madison vd. yanı sıra geç 19. yüzyılda Theodore Woolsey, Westel W. Willoughby ve Wilson’u saymaktadır. Ancak Lieber, özellikle değerli

görülmektedir. Çünkü Farr'a göre "ABD'nin "yeni siyaset bilimi"nin hikâyesine, başka deyişle cumhuriyetçi, federalist, yorumsamacı, milliyetçi, ırkçı ve devletçi siyaset bilimi anlayışlarını oluşturan temel teorilere" en önemli katkıyı Lieber sağlamıştır (Farr, 1995: 133). Diğer taraftan 19. yüzyılın sonlarında Alman üniversitelerinde en azından birkaç yarıyıl öğrenim görmek, ABD'de akademik kariyer yapmada ciddi avantaj sağlamaktadır. Bir yandan karşılaştırmalı siyaset bilimi çalışmalarını kolaylaştırmasının, diğer yandan Alman filozoflarının, hukukçularının ve tarihçilerinin sahip olduğu uluslararası itibarın, bu açıdan teşvik edici olduğu söylenebilir (Rosser, 2010: 549).

ABD'de hızla gelişen kapitalist üretim tarzıyla birlikte aşırı büyüme, sadece piyasa ilişkilerinde değil, aynı zamanda toplum ve yönetsel örgütlenme ile devlet ve toplum ilişkisinde de yeni alanlara açılmayı zorunlu kılmıştır (Hatipoğlu, 2015: 306). Wilson, daha önce idarenin, devlet biliminin dalı olarak sistematik bir şekilde incelenmediğini, sadece anayasa üzerinde düşünülüp tartışıldığını ve dogmatik bilgilerin ileri sürüldüğünü belirtmektedir. Bu yazarlar, sadece devletin içeriği, egemenliğin özü ve sahibi, halkın kudreti ile kralın amaçları bakımından devletin taşıdığı en derin anlamlar ve insanın doğası ile amaçları bakımından devletin takip etmesi gereken yüksek gayeler türünden sorunları araştırmışlardır. Yasanın, nasıl bilgili, adil ve hızlı bir şekilde uygulanacağı meselesi ise prensipler üzerinde anlaşma sağlandıktan sonra idarecilere "pratik ayrıntılar" olarak terk edilmiştir (Wilson, 1961: 54). Wilson, buraya kadar yaşanan gelişmeyi Hegel'den bir alıntıyla haklı görmektedir. Hegel'e göre her devrin felsefesi, o devrin soyut fikirlerle ifadesinden başka bir şey değildir. Daha önce devletin görevleri basittir. Çünkü devlet, insanların isteklerini bilmeye gerek duymadan yönetmektedir. Artık devlet ve toplum ile birlikte idarenin işleri de karmaşıklaşmıştır. Anayasa ilkelerinin tartışılması ise devam etmektedir. Ancak bu ilkeler, idarenin sorunları gibi pratik bir önem taşımamaktadır (Wilson, 1961: 55). Çünkü Wilson, telgraf, demiryolu gibi girişimleri özel sektöre bıraksa bile, devletin birçok alanda denetleyici olması gerektiğini ya da doğrudan kendisinin girişimciliği üstlenmesinin zorunlu olduğunu, bunun da idari görevleri artırdığını belirtmektedir. Devletin görevleri gün geçtikçe daha zor anlaşılır ve karmaşık hale gelmektedir. Wilson bu aşamada önemli bir noktaya değinmektedir (Wilson, 1961: 55):

"Devlet fikri ve ona bağlı olarak görev ülküsü kayda değer değişiklikler geçirmektedir; devlet fikri ise idarenin vicdanıdır. Her gün devletin başarılması istenen yeni şeyleri gördükçe, sıra bunların nasıl yapılması gerektiğine gelmektedir. İşte bu sebeptir ki, teşkilatını güçlendirip, arıktırarak, görevlerini sadakatle taçlandırarak bir idare ilminin varlığını haklı kılacak tek sebep de budur."

Devlet fikri ve bu devlet fikrine bağlı görevlilerden oluşan güçlü bir idari teşkilat ile görevlerin ne şekilde yerine getirileceğini gösterecek bir bilim fikri,

19. yüzyıl Alman Dilindeki alanyazında hâkim olan Devlet Bilimi’ndeki devlet tanımı, devletin amacı ile bu amaca ulaşılmasını gözetecek devlet görevlileri düşüncesiyle örtüşmektedir. O halde ilk soru, Hegel’e yapılan atıf gibi bu yöndeki açıklamalarının, Wilson’un görüşlerini Fransa ve Prusya, ancak özellikle Prusya’dan etkilenerek oluşturduğunu gösterip göstermeyeceğidir.

Wilson’un birkaç hocası, öğrencilikleri sırasında Almanya’da bulunmuştur. Bunlardan George Morris, daha sonra sık sık atıfta bulunduğu Hegel’in Hukuk Felsefesi’nin etkin olduğu Berlin ve Halle’de eğitim görmüştür (Rosser, 2010: 549). Ancak ABD’deki birçok akademisyen ya da öğrencinin yeterli düzeyde Almanca bildiğinin söylenemeyeceği düşünülmektedir. Çünkü bunların, Alman üniversitelerinde birkaç yarıyıl geçirerek, Alman İdealist Felsefesi’nde kaynağını bulan yazarların ağır bir üslupla yazılmış eserlerini kapsamlı şekilde inceleyebilecek düzeyde Almanca öğrendiklerini iddia etmek zordur. Dolayısıyla sadece az sayıda Amerikalı akademisyen ya da öğrencinin, Alman kaynakları doğru bir şekilde okuyabildikleri düşünülmektedir. Bu nedenle olsa gerek, Morris, Elisha Mulford’un “The Nation” (*Ulus*) kitabını önermektedir. Mulford’un, ulusu, ahlaki bir organizma olarak gören görüşleri, Hegel’in siyaset felsefesinden örnekler içermektedir. Ancak Mulford için “laissez-faire liberalizmi”, ABD’de temel sorundur. Çünkü Mulford’a göre genelin iyiliği, bireylerin tek tek toplamından daha fazlasıdır ve genel iyiyi arayan kamu ruhu, organik devlette temsil edilmiştir (Rosser, 2010: 549). Bu yaklaşımın Alman İdealist Felsefesi’nden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca daha sonra gösterileceği gibi Bluntschli’nin, ABD’ye yönelik “özel çıkarların” öncellendiği iddiasını da doğrular nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

3. Von Stein: Organizma Olarak Devlet ve Hegel İlişkisi

Birçok yazar, Wilson’un düşünceleri ile Hegel’in siyaset felsefesi arasında yakın bağlar olduğunu ileri sürmekte, Hegelci olarak tanımladıkları bazı Alman ya da Almanca yazan akademisyenleri de yine Hegel ilişkisi üzerinden Wilson ile bağlantılandırmaktadır (Akbulut, 2009: 74-81). Ancak gerek Bluntschli gerekse Von Stein’in, Hegelci olmadıkları gibi Hegel felsefesi üzerinde yükselen eserler vermedikleri söylenebilir. Diğer taraftan tartışmalar, özellikle Von Stein ve Bluntschli’nin, Hegel’in sıkı birer takipçisi olduğu kabulü üzerinden yürütülmektedir.

İlk olarak Wilson üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu ileri sürülen Von Stein’in, Hegel ile ilişkisi incelenecektir. Öncelikle Von Stein’in, Hegel’den ayrıştığı ilk noktanın, “sistemleştirme” çabası olduğu söylenebilir. Von Stein’in sistemleştirmeye özel önem attığı ileri sürülmektedir. Ancak Von Stein’in, gerçekliği tümüyle kavrayacak ve açıklayacak bir sisteme inanmadığı, hukuk,

iktisat ve topluma ilişkin sistematik bir kavrayışı olduğunu söylemek daha doğru olacaktır (Koslowski, 2005: 139):

“Hegel, ayırmak ve sistemin birliğinden/bütünlüğünden vazgeçmek zorunda kaldığında basitleştirmiştir. Gerçek ilişkilerin ve gerçek insanın, çok çeşitli karşılıklı etkileşimleri ve karmaşıklığını hiçe saymıştır. Gerçekliğin değil aksine objektif idealizmin yanlışlığı ortaya çıkmıştır. Stein “bu nedenle sistemin büyüünden kurtulmak zorunludur” demektedir.”

Aynı zamanda Von Stein, sistemleştirme çabası üzerinden Hegel dizgesini de şöyle eleştirmektedir (Von Stein, 1842: 220):

“... Merkezinde temel hatalar taşıyan bir sistemin gerçek bir değeri olabilir mi? Ve böyle bir sistemi izleyen bir okulun var olabilmemesinin gizemi nasıl açıklanır?”

Görüldüğü gibi Von Stein, daha 1842’de Hegel dizgesinin merkezinde temel hatalar bulunduğu ve bu nedenle Hegel’in felsefesinin gerçek bir değerinin olamayacağına inanmaktadır. Ancak Von Stein, alanyazında genel kabul gördüğü şekliyle Hegel’in sıkı bir takipçisi olarak tanımlanmakta, çalışmaları bu açıdan incelenmektedir. Öte yandan söz konusu çalışmalarda Von Stein’in, Hegel dizgesiyle ilişkisinin açık biçimde gösterilmesine pek de ihtiyaç duyulmamaktadır. Çünkü gerek yaşadığı dönemde Hegel’in etkisini büyük ölçüde sürdürmesi gerekse Arnold Ruge başta olmak üzere Sol-Hegelcilerle ilişkisi, Von Stein’in Hegelci olarak tanınmasına yol açmıştır (Schmidt, 1956: 28-30), (Pankoke, 2005: 109). Ayrıca Alman İdealist Felsefesi’nin kavramları ve üslubunu kullanmasının, bu kanının yerleşmesini kolaylaştırdığı söylenebilir. Ancak aksine, Devrim Fransa’sında karşılaştığı “gerçek yaşam” ve bu yaşamla idealist felsefe arasında gördüğü uyumsuzluk Von Stein’i, “Gerçeklik Bilimi” (*Wirklichkeitswissenschaft*)’a taşımıştır. İdealist felsefe geleneğinden geldiğini de hiçbir zaman inkâr etmemiştir. Von Stein’i özellikle felsefi açıdan inceleyen çalışmalarıyla tanınan Stefan Koslowski şöyle demektedir (Koslowski, 2005: 13):

“Ütopya yalnız korkulara ve umutlara yanıt vermez, aynı zamanda geleceği önceden gerçekleştirir. Eğer ütöpik sis ardından geleceğe işaret eden bir anlayış/görüş ortaya çıkarsa, bunun başlangıçta sadece bir hayal, felsefi bir ide olduğu, bu idelerin sonunda katı olgular olarak yeni bir gerçeklik yarattıkları sıklıkla unutulur. Alman İdealizmi’nin yükselişi ve çöküşü bunu açık şekilde göstermektedir: (Alman İdealizmi’nin yükselişi ve çöküşü), (Alman İdealizmi’nin) tanrıbilimsel ve dinsel felsefi çıkış noktasını, Fransız Devrimi’nin ülküleri ile sosyal devrim hareketlerindeki değişimin iç içe geçmişliğini (göstermektedir). (Alman İdealizmi’nin) kahramanlarından J.G.Fichte, devrimci ve ulusal içerikli, coşkulu bir anlatıma bağlıken, Hegel diyalektiğiyle tüm karşıtlıkları barıştırmaya

çalışırken, Schelling de geç dönem eserleriyle muhafazakâr bir uyarıcı/hatırlatıcı olmuştur. Bu üçlü, birlikte Geç-İdealizm, Sol-Hegelci ve Restorasyon Felsefesi'ndeki farklı Senkretizmlerin² ön koşullarını sağlamışlardır. (Bunu yaparken ki) eksiklikleri, Alman İdealizmi'nin çöküşünün ardından aynı zamanda felsefeye karşı mesafeli bir duruşa da sebep olmuştur. Tüm realizmine (gerçeklik inancına) karşın idealist felsefedeki çıkış noktasını inkâr etmeyen az sayıdakilerden biri Lorenz von Stein olmuştur.”

Belirtildiği gibi Von Stein, yaşadığı dönem, eğitim süreci, yazılarının yer aldığı yayınlar, üslubu ve kullandığı bazı kavramlara bakılarak, kolayca Hegelci ve Alman İdealist Felsefesi'nin güya katı bir temsilcisi olarak tanımlanmaktadır. Ancak gösterilmeye çalışıldığı gibi bu görüş yanlıştır.

Von Stein, öğrenim hayatının ve akademik kariyerinin erken dönemlerinde Hegel dizgesinin geleceği ön gördüğüne, Hegel ile birlikte yeni Pfingsten'in³ geldiğine, insanlığın gerçekten tarihin sonuna ulaştığına, Hegel'in dizgesinde yaptığı kişisel hataların da Fichte'nin subjektif idealizmiyle ortadan kaldırılabilmesine inanmıştır (Koslowski, 2005: 23,24). Ancak bu etkinin uzun süreli olmadığı belirtilmelidir. Şöyle ki Sol-Hegelcilerin tanınan isimlerinden Arnold Ruge, Von Stein'ı özellikle Berlin'deki eğitimi sırasında akademik olarak önemli ölçüde etkilemiştir (Schmidt, 1956: 29). Ruge, Sol-Hegelcilerin en önemli yayın organı olan ve daha sonra adı "Alman Yıllığı" (*Die Deutschen Jahrbücher*) olarak değiştirilecek "Halle Yıllığı" (*Die Halleschen Jahrbücher*)'i yayınlamaktadır. Bu çerçevede Ruge, Von Stein'dan Tarihselci ve Felsefi Hukuk Okulları arasında Berlin'de süregelen tartışmalar hakkında Halle Yıllığı'nda bir yazı yayınlamasını istemiştir. Heinz Nietzsche, bu isteğe Von Stein'ın verdiği yanıtı incelemiş ve Von Stein'ın gerek akademik yaşamındaki amacı gerekse Hegel ile ilişkisini şöyle açıklamıştır (Koslowski, 2005: 23):

“(Von Stein'in) Öncelikli ve baskın ödevi kendisini ekollerden/okullardan özgür kılmak ve kendi sistemini yaratmaktır... Tümünüyle şaşırtıcı olan daha Eylül 1841 tarihli mektubunda bile Stein'in açık ve belirgin şekilde Hegel ile arasına mesafe koymasındadır: ... (Stein mektubunda der ki) Hegel'in bakış açısından devlet ve hukuk bilimini tanımlamak neredeyse olanaksızdır, ancak ben (de) doğru olanı bulma yeterliliğine sahip değilim. Yapılmak zorunda olan ilk şey bugüne kadarki teorinin – kesin olarak Hukuk Bilimi doktrininin – eleştirilmesidir.”

Öğreniminin ve akademik kariyerinin başından itibaren Von Stein, tümüyle teoriye dayanmamış, günlük yaşam kaynaklı pratiği, teori lehine terk

2 Dini, tanrıbilimsel düşüncelerin/felsefelerin yeni bir sistemde bir araya getirilmesi.

3 Pfingsten, Hz.İsa'nın ölüp yeniden dirilerek göğe yükselişi ve Kutsal Ruh'un havarilerin üzerine indiği kutsal gün.

etmemiştir. Koslowski, “buradan Von Stein’in felsefeyi dışladığı ya da gereksiz gördüğü anlamının çıkarılmaması gerektiğini” belirtmektedir. Von Stein, sadece teoriye dayanan bütün her şeye karşı mesafelidir (Koslowski, 2005: 25).

Sol-Hegelciler ile Von Stein’in, Friedrich Carl von Savigny’nin hukuk görüşüne, dolayısıyla hukuka yaklaşımları da farklıdır. Felsefe ve pozitif hukukun birbirini tamamlaması, hatta gerekli hallerde birbirlerini düzeltmesi gerektiğine inanan Von Stein, Sol-Hegelcilerin aksine Savigny’nin hukuk görüşünde sadece “tarihsel olanı” ve hukukun kaynağı olarak Roma Hukuku’nun kalmasını reddetmektedir (Koslowski, 2005: 25-27).

Von Stein’in felsefeye yaklaşımı aslında Hegel dizgesi, özellikle Sol-Hegelci akımla ayrışmasını açıkça göstermektedir. Koslowski bu ayrışmayı şu şekilde ortaya koymaktadır (Koslowski, 2005: 64,65):

“Stein, iktisat, toplum ve devlette, bireyin ve topluluğun özgürlüğünü soyut bir ilke olarak görmemektedir, aksine (bu özgürlük), toplumsal farkların mümkün kılınması, ortaya konması ve yatırılması/kontrol altına alınmasına hizmet edecektir. Bu inanış Stein’i zorunlu olarak sadece Sol-Hegelciler ile değil, Hegel dizgesiyle de uyumsuzluğa düşürmektedir. Paris’teki öğrenim dönemi sonrasında artan şekilde dogmatik Hegelcilikten uzaklaşır, Hegel’i, özgürlük söylemleriyle eylem felsefesi (Tatphilosophie) ve Fransa’nın pozitif felsefesiyle birleştirir. Almanya’da (ise) felsefenin pozitif değeri/içeriği, düşüncenin krallığına, metafiziğe ve aklın kritiğine akmaktadır.”

Bu bağlamda Hegel dizgesinden ve genel olarak idealist felsefeden farkını Von Stein şöyle özetlemektedir (Von Stein, 1842: 220):

“Alman Felsefesi, bilginin felsefesidir, ama eylemin felsefesi değildir. Nedir, ne olacaktır bilir, ancak bizim ne yapmamız/yaratmamız gerektiğini değil.”

Özellikle “Die Geschichte der socialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage” (1789’den Günümüze Fransa’daki Sosyal Hareketlerin Tarihi) incelendiğinde, Von Stein’in erken Fransız Sosyalizmi’nde Fransız eylem felsefesini gördüğü anlaşılmaktadır. Eylem felsefesi Von Stein’a göre önemlidir. Çünkü Von Stein için Devlet Bilimi bağlamında felsefenin eylemi, dünyayı anlamak değil, aksine değiştirmek demektir (Koslowski, 2005: 65). Dolayısıyla Von Stein’in eserleri irdelenirken, toplumsal ve iktisadi sorunlarla mücadelesi, öğrenim hayatının başından itibaren etkilendiği ve ilişkili olduğu kişiler ile düşün akımları, 1789 Fransız Devrimi ve sonrasında yaşanan toplumsal hareketleri Paris’te yerinde gözlemlemesiyle edindiği tecrübeyi birlikte değerlendirmek doğru olacaktır. Aynı zamanda idealist felsefenin genel olarak hayatı, toplumu açıklama çabasının gerçek yaşamın hareketleri ve özelde Fransız Devrimi ile sonrasında yaşananlarla uyummadığı gibi anlamlı biçimde

açıklayamadığını, gerçekliğin çok farklı geliştiğini deneyimlemesi, tüm eserlerini ve akademik çabalarının yönünü etkilemiştir. Bu tecrübenin, devrimi barışçıl olarak engelleyecek, bireyin en üst şekilde gelişimini sağlayacak devlet ve devleti yönetmenin bilgisini oluştururken önemli katkı sağladığı söylenebilir. Koslowski, Von Stein'in Gerçeklik Bilimi'ne yaklaşımını, çalışmalarının esas unsurlarını ve Hegel ile Sol-Hegelcilerden farkını şu şekilde özetlemektedir (Koslowski, 2005: 13):

“Öğrenimi sırasında Arnold Ruge üzerinden Sol-Hegelci görüşle tanışan Stein, en başından itibaren Sol-Hegelciliğe mesafeli durmuştur ve Tarihselci Hukuk çalışmalarıyla motive olarak Fransa ve Almanya'daki Kant öncesi devlet felsefesi ve sosyal felsefeyi hatırlamıştır. Bu şekilde Sol-Hegelcilerde olmayan bir bakış açısı kazanmıştır. Stein, bilgelik (felsefe) ve gerçekliğin birbirine eşit olmadığını/uyuşmadığını, düşünme, tanıma ve hareket etme/eyleme geçmenin, en azından teorik kavramı/konsepti, (gerçek yaşamı kapsayacak şekilde) etkileyecek bir gerçekliğin biçimlendireceğini biliyordu. Bu yüzden onu (Stein), toplum ve devlette bulunan ve gerçekliği etkileyen/belirleyen ide gibi unsur ve etmenler ilgilendirmiştir. Bu unsur ve etmenler, ide'ye hizmet etmelidir. Bu şekilde Stein, çoklu bir bilim anlayışına ulaşır ve toplumsal değişimin tek nedenli açıklamalarını ve kendisine fazla değer biçen bir felsefenin yükselişini reddeder. Aynı zamanda tüm bunların, felsefenin sunduğu var oluşun en derin öğelerine başvurarak bir nihai sonuca götürebileceği bütünsel görüşe sadık kalır.”

Wilson'un çalışma bağlamında incelenen eserlerinde Von Stein'dan doğrudan alıntılara rastlanmamıştır. Genel olarak Hegel, Alman Organik Devlet Kuramı ile Von Stein'in içsel bağlantısının varlığı ön kabulü üzerinden Wilson ile ilinti kurulduğu söylenebilir. Ancak Von Stein'in Alman İdealizmi ve özellikle Hegel'in dizgesi ile organizmacı kurama yaklaşımının farklı olduğu görülmektedir.

Bu noktada Von Stein'in, organizma olarak devlete dair görüşlerine kısaca yer vermek yararlı olacaktır. Devleti bir organizma olarak gören Von Stein, sosyal bilimler yazınında belki de bir ilk olarak, bu organizmaya bir “kişilik” (*Persönlichkeit*) tanımıştır. Çünkü organizma, yaşamını sürdürebilmek için belirli ve kesin bir ussallık içerisinde hareket etmek zorundadır (Zander, 2004: 40-45). Aksi takdirde yaşamı sonlanabilecektir. Dolayısıyla Von Stein'in organizmaya ilişkin düşüncelerinden, insanın tümüyle örgütlü ve rasyonel bir varlık olduğuna inandığı sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü Zander'in belirttiği gibi büyük olasılıkla sosyal bilimler yazınında eşsiz bir anahtar kavram olan “kişilik”, bu sorunu ortadan kaldırmaktadır (Zander, 2004: 40). Bu durumda bir organizma olarak devletin hataları nasıl açıklanabilir sorusu gündeme gelmektedir. Soruyu Von Stein, kişilik kavramıyla aşmaktadır. Çünkü kişilik, keyfi hareket etmeyi, yani yanılmayı, her zaman mantıklı davranmamayı

içermekte ve bu da devletin yapacağı hataların sebebini açıklamaktadır. Organizma kavramı, aynı zamanda parçaların birbiriyle çelişmeden birlikte hareket ettiği bir sistemdir. Bu bağlamda idealist felsefe açısından sisteme ulaşmanın özellikle önemli olduğu göz önünde tutulmalıdır. Kapalı bir sistemde istisna ya da sapmaları açıklamak ise sorunlu olmaktadır. İşte Von Stein, sistem olarak devletli yaşamdaki sorunları, kişilik kavramıyla aşmaktadır denebilir.

Buraya kadar anlatılanlar bağlamında Alman İdealizmi'nden Gerçeklik Bilimi'ne kayan, organizma olarak devlete kişilik tanıyarak Alman Organik Devlet Kuramı'ndan ayrılan Von Stein'ı, Alman İdealizmi'nin ve organizmacı kuramın temsilcisi olarak görüp Wilson ile ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. Dolayısıyla Von Stein'ın Sol-Hegelci ya da Hegel'in sadık bir izleyicisi olduğu ve bu bağlamda verdiği eserlerin Wilson'u etkilediği söylenemez. Öte yandan Wilson'un yazılarında, Hegel'den doğrudan ve derinlemesine etkilendiğini gösteren işaretler bulmanın da zor olduğu belirtilebilir. Bazı esinlenmeler ya da yüzeysel yaklaşım benzerlikleri çıkarılabilir. Diğer taraftan bunların, Hegel dizgesini içselleştirerek kullandığı anlamına gelmediği düşünülmektedir. Ancak Bluntschli'den kaynaklandığı söylenebilecek daha somut etkilenmelerden bahsedilebilir. Sonraki bölümde Bluntschli'nin eserleri, Hegel ile bağlantısı ve bunlar üzerinden olası etkilenmeler tartışılacaktır.

4. Bluntschli: Devlet, Bürokrasi ve Hegel

Özellikle “Lehre vom modernen Stat” (*Modern Devlet Öğretisi*) adlı eseriyle tanınan Bluntschli'nin mirası incelendiğinde, 19. yüzyılın idealist felsefesinin etkileri hemen göze çarpmaktadır. Ancak Bluntschli'nin, Von Stein'in gerçekliği kavrayışı ve aktarışı, düşünce örgüsünün sağlamlığı ve felsefi bakış açısını yakalayamadığı düşünülmektedir. Bunda Bluntschli'nin, basit ve herkesin anlayacağı şekilde yazma çabasının etkisi olduğu söylenebilir (Stolleis, 1992: 432). Özellikle söz konusu kitabın ilk bölümü olan “Allgemeine Statslehre” (*Genel Devlet Öğretisi*)'nde organizma olarak gördüğü devleti tanımlayışı ve açıklayışının, Von Stein'in soyutlama düzeyine yaklaşmadığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede “kişiliği bulunan organizma” olarak devleti ilk kez Von Stein'in (Zander, 2004: 40-45) tanımladığı göz önünde tutularak Bluntschli'nin devlet kavramı ve Devlet Bilimi anlayışı kısaca ele alınacak ve Hegel ile ilişkisi ortaya konacaktır. Böylece Alman kökenler sorununun incelenmesi için gerekli zeminin hazırlanmasına çalışılacaktır. Bu noktada Türkçe alanyazında mevcut bazı hataların düzeltilmesinde fayda görülmektedir. Saklı'nın belirttiğinin aksine, organik devlet kuramını ortaya atan Bluntschli değildir. Dolayısıyla Bluntschli'nin, organik devlet kuramıyla ünlü olduğu da ileri sürülemez (Saklı, 2013: 290). Çalışmanın sınırları dışında kaldığından ayrıntılarına girilmeyecek olmakla birlikte Alman Organik Devlet Kuramı,

Bluntschli'den çok önce ve zaman içerisinde ortaya çıkan bir yaklaşımdır (Van Krieken, 1873: 58-116).

Bluntschli'nin devlet kavramını kavrayışına etki eden en önemli isim Frank Rohmer'dir. Çalışmanın sınırları dışında kaldığından bu aşamada psikoloji alanından gelen bu etkiye yer verilmeyecektir. Ancak aşağıda gösterileceği üzere, organizma olarak devleti açıklarken insan yaşamıyla kurduğu ilişkinin Rohmer'in etkisiyle oluştuğu söylenebilir (Bluntschli, 1884: 260-273). Devlet Bilimi'ni oluştururken Bluntschli'nin kullandığı ve doğru olduğunu düşündüğü bilimsel metot, felsefi ve tarihi yöntemdir. Aynı zamanda felsefi yöntemin; aşırı soyutlamaları ile soyut-ideolojik yaklaşımına ve tarihi metodun; tek yönlü-ampirik yaklaşımına dikkat edilmesi gerektiğine de inanmaktadır (Bluntschli, 1886: 5). Bluntschli için doğru yöntem şudur (Bluntschli, 1886: 11):

"Devlet, hem felsefi olarak kavranmalı hem de tarihi olarak anlaşılmalıdır."

Dolayısıyla Bluntschli'ye göre devletin, hem idealizm hem de realizmin birlikte kullanılmasıyla kavranabileceği söylenebilir. Bluntschli, devlet kavramının sadece "tarihi inceleme" ile anlaşılacağını belirtmektedir. Devlet idesi ise "felsefi spekülasyon" ile kavranabilecektir. Devlet kavramı, gerçek devletlerin doğası ve başlıca özelliklerini tanımlar ve belirler. Bu kavram üzerinden gerçek hayattaki tecrübeler incelenebilir. Genel devlet kavramı ise tarihteki devletleri inceler ve ortak nitelikleri arar (Bluntschli, 1886: 14). Ancak bu şekilde devletin nitelikleri evrensel olarak ortaya konabilir.

Bluntschli'de devlet, kesinlikle cansız bir enstrüman, ölü bir makine değildir. Aksine devlet, organik bir varlıktır. Ancak her zaman devletin bu organik doğası anlaşılammıştır. Bilim de uzun süre devlet organizması görüşüne takılıp kalmıştır. Halkın ve devletin organik doğasını tanımlamak, büyük ölçüde Alman Tarihselci Hukuk Okulu'nun kazancıdır. Ayrıca bu şekilde hem matematik-mekanik devlet anlayışı hem de tekile bakarken bütünü unutan atomize inceleme yöntemi çürütülmüştür (Bluntschli, 1886: 14,17,18).

Bluntschli, devletin doğanın yarattığı bir varlık olmadığını, bu nedenle doğal bir organizma olarak görülemeyeceğini söylemektedir. Devlet, insanın dolaylı eseridir ve devletin kuruluşu, insanın doğasında bulunabilir. Ayrıca devletin doğal temel ilkeleri vardır. Ancak doğa, devletin kuruluşunu, insanın çabası ve yapımına bırakmıştır (Bluntschli, 1886: 18). Görüleceği üzere Von Stein'in organizmaya kişilik tanıyarak çözdüğü sorunu Bluntschli, doğanın değil, insanın eseri olan, fakat insanın doğasından kaynağını alan devlet kavramıyla çözmektedir. Devleti organizma olarak adlandırırsa da Bluntschli, doğadaki bir canlının gıda araması, çoğalması gibi bir organizmayı düşünmemektedir (Bluntschli, 1886: 19). Bluntschli'nin ifadesiyle devlet, insanın eyleminin ürünüdür ve organik varoluşu, doğal organizmanın kopyasıdır (Bluntschli, 1886:

18). Diğer taraftan bu yaklaşımda da devlete aslında bir kişilik tanınmaktadır (Bluntschli, 1886: 23):

“Devletin kişiliğinin kabulü, Devletlerarası Hukuk kadar Devlet Hukuku için de vazgeçilmezdir.”

Başka ifadeyle Bluntschli, devleti kişilik sahibi bir organizma olarak görmekte, ancak insanın doğasından kaynaklanan eylemlerinin sonucu olarak devleti tanımlamaktadır. Eylemler de insanın doğasında kökenini bulmaktadır. Dolayısıyla devlet, örgütlenişi ve işleyişi açısından, doğanın eseri olan herhangi bir organizmanın sadece kopyasıdır. Devletin ortaya çıkışı, varlığını sürdürmesi ve amacına ulaşması, eyleme, insanın eylemine, ihtiyaç duymaktadır. Buradan devletin, insan eliyle oluşturulmuş yapay bir yapı olarak görüldüğü anlamı çıkarılmamalıdır. Bluntschli’ye göre devlet, tarihsel olarak süreç içerisinde ortaya çıkan bir olgudur (Bluntschli, 1886: 17-25).

Devlet kavramını inceleyen dönemin diğer yazarları gibi Bluntschli de idealist felsefeden gelen bir amaç tanımlamaktadır. Halk, yurttaşların bir araya gelmesi olmadığı gibi devlet de kurumlar yığını değildir. Halk ve devlet bunlardan daha fazlasıdır (Bluntschli, 1886: 18). Öyleyse insanlar, kendi belirlenimlerinin en üstüne çıkabilmek ve kendilerini toplum yaşamı içerisinde gerçekleştirebilmek için birlikte yaşamaktadırlar. Devlet de özgürlük idesinin hayata geçirilmesi ve insanların kendilerini gerçekleştirebilmesinin koşullarını sağlamak için vardır ve bu, devletin amacını oluşturmaktadır.

Bluntschli, öncelikle Hegel’in idealist düşünce yapısını tümüyle soyut bulmakta ve reddetmektedir. Bu konuda görüşleri çok açık olan Bluntschli şöyle demektedir (Bluntschli, 1884: 67):

“Hiçbir felsefi okula bağlı değilim. Hegel, benim için çok soyut, çok yapay ve çok anlaşılmaz. Sadece felsefesinin doğruluğuna değil, dürüstlüğüne de inancım yok. Felsefesi bana, bilimsel görüntülerle (yalanlarla) insanları yanıltmaya ve (insanlara) hükmetmeye yönelik, cümlelerle (yapılan) zeki bir oyun gibi geliyor.”

Sol-Hegelcilerin ortaya çıkışında önemli bir yere sahip olan “Das Leben Jesu” (*İsa’nın Yaşamı*)’nin yazarı Hegelci David Friedrich Strauß’un Zürich Üniversitesi’ne atanması hakkında Bluntschli’nin, Zürich Kantonu Konseyi’nde yaptığı konuşmada belirttikleri de bu bağlamda incelenmelidir. Öncelikle Bluntschli’nin dine yaklaşımı ve siyasi görüşlerinin bilinmesi açıklayıcı olacaktır. Teoloji eğitimi için gereken ve zor bir sınav olarak bilinen “Rigidum”u, korktuğu düşünülmesin diye tamamlamasına rağmen teoloji öğrenimi görmek istememiş ve profesörlerine hukuk bilimi okuyacağını söylemiştir. İsa’nın ve İncil’in tanrısallığını reddeden birinin din adamı olamayacağını söyleyen Bluntschli, teoloji öğrenimi gören arkadaşı Heinrich Rahn’a, 1825’te yazdığı mektupta, papaz olmak istemediğini, çünkü Hristiyanlığın dogmalarına

inanmadığını belirtmektedir. Ayrıca inanmadığı bir konuyu öğretemeyeceğini, bunun gerçeğe olan aşkla uyuşmayacağını vurgulamaktadır (Bluntschli, 1884: 36,37). Hegel dizgesine yaklaşımı açısından siyasi görüşünü de ortaya koymak yararlı olacaktır. Sadece akademik kariyer yapmayı değil, aynı zamanda devlet adamı olmayı da isteyen Bluntschli, Zürich'te bu amacının peşinde koşarken liberal-muhafazakâr olarak tanımlanmakta ve anayasacı kampta yer almaktadır. Bluntschli, liberal-muhafazakâr partinin de kurucusudur. (Bluntschli, 1884: 191,192). Dolayısıyla özgürlük kavramı bağlamında Bluntschli'nin Hegel'e yaklaşımında bu noktaların göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü Bluntschli'nin, Hegel dizgesini özgürlükleri kısıtlayan bir düşünce sistemi olarak gördüğü söylenebilir.

Bluntschli'nin, Strauß'un atanmasına ilişkin tartışmalardaki açıklamalarından da Hegel dizgesine bakışının izlerini bulmak olanaklıdır. Bu tartışmalarda, kilisenin reforma ihtiyacı olduğu, ancak reformu kilisenin kendi içinden gerçekleştiremediği, Strauß'un gerçek bir Hristiyan ve reformcu olduğu, kiliseyi reforme edeceği, kutsal kitapta yazanların birebir uygulandığı inanç yerine düşünceye dayalı bir inanca geçilmesi gerektiği gündeme gelmiştir. Bu bağlamda atamaya ilişkin konuşmasında da Bluntschli, dinin ve otoritenin fırlatılıp atıldığının söylendiğini, Strauß'un tüm otoriteye karşı olduğunun iddia edildiğini, ancak bunlara inanmadığını belirtmektedir. Bluntschli, Strauß'un temel görüşlerinin Hegel'in dizgesine dayandığını, Hegel dizgesinin, düşünceden, dini bilinci oluşturma/yaratma denemesinde bulunduğunu, fakat başarısız olduğunu, bu dizgeye katılmak isteyen kişinin, insanlığın ortak aklından sıyrılması gerektiğini, ifade etmektedir. Hegel, tanrının, insanın düşünmesiyle kendi varoluşuna ulaşacağını, kendi varlığının farkına varacağını söylemektedir. Bluntschli, bunu dine küfür olarak görmektedir. Yine Bluntschli'ye göre Hegel'in, kendisini Hz. İsa ile karşılaştırması ve hatta kendisini onun üzerine yerleştirmesi, iğrenç bir taşkınlıktır. Bu aşamada söz konusu ifadelerin, yukarıda açıklandığı gibi Bluntschli'nin dine bakışıyla birlikte ele alınması anlamı olacaktır. Çünkü Bluntschli aslında kilisenin reforme edilmesi düşüncesiyle ya da katı dini bir inançla Strauß'a karşı çıkmamaktadır. Bluntschli, anlaşılmasız, hatta insan aklına aykırı olan Hegel dizgesine dayanan Strauß'un öğretilerinin, her şeyi dikte eden kilise yerine yeni bir otorite getirdiğini belirterek eleştirmekte ve düşünceden tanrı kavramına ulaşılmasıyla bu öğretilerin, reformcu olarak nitelendirilemeyeceğini söylemektedir (Bluntschli, 1884: 210-212).

"Lehre vom modernen Stat"da Bluntschli, Hegel'in hukuk öğretisinde bile tarihi olarak devletin ortaya çıkmasına, önceki devirlerin doğal hukuk öğrencilerinin yaptıklarından daha fazla saygı gösterildiğini, ancak Hegel'in öğretisinin monarşik gücün bolluğunu savunduğunu ve anayasal özgürlük için faydalı bir etkisi bulunmadığını söylemektedir (Bluntschli, 1886: 79). Anayasal özgürlükler konusundaki yukarıda değinilen yaklaşımı göz önüne alındığında

Bluntschli'nin, otoriter bulduğu Hegel'in öğretilerinden bir diğer farkı daha görülmektedir. Belirtilmelidir ki Hegel dizgesinin, “anayasal özgürlükler” ve monarşik gücün artışına etkisinin tartışılması, çalışmanın sınırları dışında kalmaktadır.

Öte yandan Bluntschli'ye göre Hegel'in devleti, sadece mantıki bir soyutlama olup, yaşayan bir organizma değildir. Başka deyişle devlet, yalnızca mantığa dayalı bir düşüncedir ve kişiliği yoktur. Hegel, hukuk gibi devleti de sadece irade/istenç üzerine kurmuş ve devlette yalnız insanların ortak iradesi/istencinin etkin olmadığını, aynı zamanda tüm bireylerin ruhani ve duygusal güçlerinin de birlikte etkili olduklarını gözden kaçırmıştır (Bluntschli, 1886: 79). Bluntschli, devletin amacını tanımlamaya çalıştığı “Lehre vom modernen Stat”ın dördüncü bölümünde de Hegel ile farkını tekrar ortaya koymaktadır. Bu bölümde Bluntschli, devletin en yüksek amacının ne olduğu ile nasıl tanımlanabileceği sorusunu sorar ve bazılarının, “adalet, hukukun gerçekleştirilmesi” yanıtını verdiğini söyler. Ancak ona göre hukuktan, sadece bireylerin hukukunun garanti edilmesi değil, devlet hukuku ve devletlerarası hukuk da anlaşılıyorsa, “hukukun gerçekleştirilmesi” şartı çok dar ve yanlıştır. Hukuk, politikanın amacından daha çok, bir gerekliliktir. Halkların yaşamı da sadece hukuk yaşamı değil, aynı zamanda iktisadi, kültürel ve ulusal güçlerin yaşamıdır. Romalılar da hukuku en yüksek devlet amacı olarak görmemiştir. Ancak Hegel, ahlaki değerler ve ahlak kurallarının hayata geçirilmesini, devletin amacı olarak tanımaktadır. Bluntschli ise ahlaki yaşamı belirleyen ve dayatan iki temel gücün, yani tanrısal ruh ve bireysel ruhun, devletin etki alanı dışında kaldığını belirtmektedir. Ona göre ahlak kurallarının imparatorluğu, devletten çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Devlet, ahlak kuralları üzerinde hâkimiyet kurmaya kalkarsa, sınırlarını aşar ve ahlaklı olma olgusuna zarar verir (Bluntschli, 1886: 359).

Bu aşamada Bluntschli'nin, devlet görevlileri ve idari yapılanmayla ilgili düşüncelerine değinmek yararlı olacaktır. Çünkü Wilson'un, aslında ABD için gerekli gördüğü, somut ve pratik önerileri bu düşüncelerden aldığı değerlendirilmektedir. Bluntschli, “Yönetim” (*Verwaltung-Administration*), kavramının, yeni “Devlet Öğretisi” (*Staatslehre*)'de öne çıktığını ve Polizey'in tek başına hâkimiyetini elinden aldığını belirtmektedir. Yönetim ile ilgili tartışmalı konuların başında “anayasa ve yönetim” ya da “yasa ve yönetim” karşıtlığı gelmektedir. Ayrıca buna “politika ve yönetim” ayrımı da dâhildir. Bluntschli'ye göre Von Stein bunu, “irade” (*Wille*) ve “eylem” (*That*) karşıtlığı olarak görmektedir. Yasa ya da anayasa, iradeyi; yönetim ise eylemi kapsamaktadır. “Yasa”, formu gereği, “irade açıklaması” (*Willenact*) anlamına gelmektedir. Halk ve devletin söylemleri/ifadeleri ise “halk ve devletin iradesi” (*Volks-und Statswille*)'dir. Yönetim işleri de “eylem”dir (Bluntschli, 1876: 465,466). Ancak Bluntschli, devletin anayasası, yasaları ve yönetim arasındaki

ilişkinin, irade ve eylemin ilişkisine eşit tutulamayacağını belirtmektedir. Çünkü devletin iradesi, yönetim eylemlerinde, yasada olduğundan daha az etkili değildir. Ayrıca yönetim işlerinin büyük çoğunluğu da sadece yasanın iradesinin kullanımı değildir. Aksine idari kurumların irade açıklamalarıdır (Bluntschli, 1876: 466). Yasa, yönetimi en küçük ayrıntısına kadar önceden belirleyemez. Yönetim, yasada ifadesini bulan iradeyi, kendi kontrolünden geçirmeye ve amaca uygunluk ölçütüne uygunluğuna bakmaya ihtiyaç duyar. Bu nedenle Bluntschli, "Yönetim" (*Verwaltung*) ve "Yasa" (*Gesetz*)'in, eylem ve irade ile eşleştirilmesine karşı çıkmaktadır. Çünkü bu ilişkinin kurulması, sanki yönetimin kendine içkin iradesi yokmuş gibi yönetimin yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. Ayrıca yasa, sadece iradenin ifadesi değildir. Çok sayıda yasal düzenleme, iradeyle değil, "gerekli olana ilişkin bilgiyle" yapılmaktadır. Son olarak yasa yapımı da aslında bir eylemdir (Bluntschli, 1876: 466). Yönetim, politikanın karşısına konduğunda ise hem yasa hem de politikadan ayrılmaktadır. Böylece politika, devletin büyük ve bütüncül eylemi, buna karşın yönetim, küçük ve tekil devlet eylemlilikleri olmaktadır. O halde politika, devlet adamlarının; yönetim de teknik memurların görevidir. Ancak bu ayrım, kesin bir şekilde yapılamaz. Bluntschli, yönetimin yardımı olmaksızın politikanın hayata geçirilemeyeceğini söylemektedir. Çünkü bazı yönetim eylemleri, tüm devlet ve halk üzerinde etkilidir ve dolayısıyla politik bir karaktere sahiptir (Bluntschli, 1876: 467,468).

Bluntschli, irade ve eylemin amacı ile bunların hayata geçirilmesindeki konumlarına göre devlet için çalışan görevlilerin özellikleri, seçimi ve sorumluluklarını açıklamaktadır. Ona göre "meslek olarak memurlar" modern devlet öncesinde, mutlakiyetle birlikte Kıta Avrupa'sında ortaya çıkmıştır. Prenslar, bir süre sonra bu görevlilerin yardımı olmadan yönetim işlerinin üstesinden gelemeyen olmuşlardır. Kullandıkları otoritenin presten kaynaklanmasına ve prensin tebaası olmalarına rağmen "memurlar", giderek kritik bir konum almışlardır. "Memurlar", zamanla yüksek bir özgüven geliştirmiş, monarkın uygulamalarına karşı, ücret ve nedensiz işten çıkarılmama hakkı gibi bazı pragmatik haklar elde etmişlerdir (Bluntschli, 1876: 490). Ardından bu şekilde yerini sağlamlaştırmış bir "memur tabakası" ile monarşiden, anayasal monarşiye geçilmiştir. Ancak monark gibi "memurlar da" buna pek hazırlıklı değildir. Bazı "meslekten memurlar", parlamentoda yeni bir siyasi gücün yükseldiğini ve bu siyasi gücün, o ana kadar sadece "memurlara" ayrılmış olan kamuya ilişkin işlerin yönetiminde, önemli bir pay talep etmeye başladığını isteksizce izlemişlerdir (Bluntschli, 1876: 491).

"Memurlar", "temsili anayasanın" (*Repräsentativverfassung*) yükselişine uyum sağlamışlar, konumlarının muhafazasını garanti etmesi başta olmak üzere, bu yeni sistemin getirdiği faydaların farkına varmışlardır. Bluntschli'ye göre artık "memurların" büyük bir bölümü, anayasal monarşi yanlısıdır (Bluntschli,

1876: 491). Kıta Avrupa'sındaki "memurların", iyi eğitilmiş, işine hâkim, çalışkan, yasalara saygılı, onurlu oldukları da yadsınmaz. Ancak devlet ve toplum, "memurların" hizmetleri ile yardımına ihtiyaç duymalarına ve müteşekkirlenmelerine rağmen, hem monarşi hem de anayasal monarşide bazı tehlikeler bulunmaktadır. Söz konusu tehlikelerden en önemlisi, monarşide görülen ve anayasal monarşide büyük ölçüde azalan, "memurların" kast benzeri bir yapıya dönüşerek toplumdaki kopmalarıdır. Bu durum, "memurların", gerçek yaşamın ihtiyaçlarına dair doğru bir görüşleri olmaksızın, biçimsel kurallara göre "bürokratik" ya da ruh hallerine göre "amirane" bir şekilde ofislerinden yönetmelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda "memurlar", kural ve idari işlere boğarak bireylerin özgürlüklerini bastırmakta ve rahatsız edici bir vasilelik uygulamaktadırlar. Ancak bu tehlike artık anayasayla birlikte azalmıştır. Çünkü anayasa, bireylerle kişisel olarak çok yönlü ilgilenen "memurlara" hem alışkindir hem de ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca anayasa, "memurların" işlerini amirane ve kibirli bir şekilde yapmalarını da engellemektedir (Bluntschli, 1876: 491,492).

Anayasal monarşide "memurlarla" ilgili olarak Bluntschli farklı bir tehlike görmektedir. Bu tehlike, parti hâkimiyetidir. Tehlikenin kaynağında, Prusya'da bakanların, siyasi partilerden gelmeyip "memur" olmaları yatmaktadır. Dolayısıyla bakanlar, işleri yürütürken iktidarda olan partiyi hesaba katmaya zorlanacak, partinin güvenini kazanmaya çalışacaklardır. Kısaca hiçbir bakan, en güçlü partinin etkisinden/baskısından uzun süre kaçamayacaktır. Bu durumda iki tehlike ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bakanın, iktidardaki partinin politikasına göre yönetmesi, farklı partiden olan alt kademedeki "memurların" buna direnmesiyle idarenin ikiye bölünmesi ve felç olmasıdır. Diğeri ise bakanlığın, iktidardaki partinin "ruhuna" göre yönetilmesi ve azınlık olanların ezilmesidir. Bu durumda da devlet, "parti diktatörlüğünde" yok olacaktır (Bluntschli, 1876: 493).

Bluntschli, "memurluğu" üç ayrı sınıfa ayırmaktadır: "siyasi ya da güven memurlukları", "hukuk memurlukları" ve "teknik-kültür memurlukları". "Siyasi memurluklar", doğrudan devletin en üst düzeyde siyasetini oluşturan ve yürüten görevleri kapsamaktadır. Bunlar parti değil, devlet görevleridir. Ancak partilerin güveninin kazanılmasıyla yapılan atamalardır (Bluntschli, 1876: 494,495). Dönemin İngiltere'sinin aksine Prusya'da bakanlar, iktidara gelen partinin üyelerinden değil, "memurlar" arasından seçilmektedir. Bu nedenle görevlerini amaca uygun ve mükemmel bir şekilde yürütseler de her an görevden alınabilirler (Bluntschli, 1876: 495). "Hukuk memurlukları" ise partilerin siyasi mücadelelerinden ve parlamentodaki çekişmelerden ayrı tutulması gereken, dolayısıyla tarafsızlığın sağlanması gereken görevlerdir. Yargıçlar dışında alt düzeydeki polisler ve tüm ordu mensupları, bunlar arasında yer almalıdır. Tarafsızlıklarının sağlanması ve sürdürülebilmesi için bu "memurların" pozisyonları, derece ya da rütbeleri, unvanları ve maaşları garanti altına

alınmalıdır. Bu şekilde "siyasetteki" değişikliklerden etkilenmeleri önlenmelidir (Bluntschli, 1876: 496). Ardından "teknik-kültür memurlukları" gelmektedir. Bu "memurlar", hiçbir şekilde egemenlik ve yasama yetkisi kullanamamakta, ülkenin siyasi yönetimine katılmamaktadırlar. Bunlar arasında profesörler, devlet doktorları, devlet mühendisleri vb. saymak mümkündür. Bu görevliler, "hükümet etmeye" katılmadıkları için partilerin baskısının dışında kalmaktadırlar. Özel kişi olarak tüm siyasi özgürlüklerden yararlanırken, "memur" olarak devlet ve yönetimine dikkat etmek durumundadırlar (Bluntschli, 1876: 496).

Son olarak Bluntschli'nin, "memurların" nasıl seçileceği, hangi özellikleri taşımaları gerektiğine dair düşüncelerinin kısaca aktarılması yararlı olacaktır. Öncelikle Bluntschli'ye göre Alman "memurluk" sistemi, Fransa ve İngiltere'deki örneklerden daha gelişmiştir. Farkı göstermek amacıyla Bluntschli, Alman sisteminin temel ilkelerini, başlıklar altında toplamıştır. Bunlardan ilki, "memurluğun" herkese açık olmasıdır. Gerekli eğitim için çok sayıda burs, fakir ailelerin çocuklarının da "memuriyete" girmesinin yolunu açmaktadır. Ancak eğitilmiş ve daha yüksek gelir seviyesine sahip ailelerin çocukları, iyi bir bilgi ve kültürle donanmış olarak avantajlı şekilde okula başlamaktadırlar. İkinci özellik, önce lise, ardından üniversite öğreniminin, "memuriyet" için şart haline getirilmesidir. Aynı zamanda "memur" olabilmek için bazı sınavların tamamlanması gerekmektedir. Üçüncü olarak, hizmet yılı ve başarıya göre terfi ve ücret ödenmektedir. Ancak Bluntschli, "memuriyette" ilerlemenin, hizmet yılına değil, bilgi, yetenek ve başarıya, başka deyişle liyakate bağlı olmasını istemektedir. Ayrıca Alman "memurlar", "sanayide" verilenlerden az da olsa, aileleri ve kendileri için onurlu bir yaşam sürmeye yetecek yeterli maaşı almaktadırlar. Maaş, "memurun" garanti edilmiş hakkıdır. Ayrıca "memur", hizmetine ihtiyaç kalmaması, yaşlılık ya da hastalık gibi nedenlerle görevden ayrılırsa, "emekli maaşı" almaktadır. Tüm bunlar, Alman "memurlara" güvenli ve itibarlı bir yaşam sağlamakta, "memurların" aidiyet bilincinin oluşmasını mümkün kılmaktadır. Başka deyişle böylesi bir sistem sonucu, Alman "memurlar" göreve bağlılıkları ve sadakatleriyle anılmaktadırlar (Bluntschli, 1875: 605-611). Bluntschli, Kuzey Amerika'daki sistemin ise köken olarak İngiltere'den alındığını, diğer yandan cumhuriyetçi ve demokratik bir ruhla bezendiğini belirtmektedir. Ancak Başkan Andrew Jackson'ın⁴ göreve gelmesiyle birlikte, yönetimde hızlı bir değişiklik geleneği başlamıştır. Duruma göre dört ya da en fazla sekiz yıl sonra yeni bir başkan seçildiğinde, çok sayıda görev boşalmakta ve yeni "memurlar" atanmaktadır. Dolayısıyla bir "memuriyet avı" başlamakta, ancak devlet ve toplumun çıkarları, partilerin isteklerinden ve

4 Andrew Jackson, 7.ABD Başkanı olarak 1828-1837 arasında iki dönem görev yapmıştır.

adayların açgözlülüğünden daha az dikkate alınmaktadır. Bu nedenle tüm “memurluk sistemi”, düzensiz ve şiddetli değişimlere uğramakta, yolsuzlukla mücadele edilememektedir. Sadece yargıçlar, bu tür değişimlere karşı daha iyi korunmaktadırlar (Bluntschli, 1875: 612). Bu noktada Bluntschli'nin Kuzey Amerika'daki yönetime ilişkin durumu bildiği ve Alman sisteminin özelliklerini ortaya koyarak İngiliz, Fransız ve Kuzey Amerika'dakilerden üstün olduğunu düşündüğü yönlerle açıkladığı görülmektedir.

Wilson ile ilişkisinin varlığı ve yokluğu ya da etkilenmenin ne ölçüde olduğuna dair temel açıklama, Bluntschli'nin “Özel Yönetim” (*Privatverwaltung*) ve “Devlet Yönetimi” (*Staatsverwaltung*) kavramlarında bulunabilir. Devlet Yönetimi, Kamu Hukuku'na dayanmaktadır ve kamusal görev anlayışı ya da ruhuyla yerine getirilmektedir. Özel Yönetim ise Özel Hukuk'a dayanmakta ve özel kişinin hakkı olduğundan, bireyin isteğine göre keyfi şekilde uygulanmaktadır. Aynı zamanda devlete karşı sorumlulukları kapsamamaktadır. İki yönetim açısından hem geçişlilik hem de rekabet vardır. Örnek olarak Bluntschli, sigorta kuruluşlarının, özel çıkarlar ilişkisinden hareketle Özel Yönetim'e dâhil olduğunu, ancak devletin, yangın tehlikesini kamusal bir tehdit olarak gördüğünü ve bu kuruluşları ya denetimine aldığını ya da devlet idaresinin kuralları koyduğu yangın sigortası düzenlemeleriyle “özel iktisat” alanına müdahale ettiğini belirtmektedir (Bluntschli, 1876: 470,471).

Bluntschli, halkın ya da devletin yaşamsal ihtiyaçları ve güvenliği, yönetsel eylemi gerekli kıldığı ölçüde, zorlayıcı/otoriter devlet yönetimini haklı görmektedir. Bu aslında imperium ve jurisdictio, başka deyişle otoriter hükümet yönetimi ve hukukun alanıdır. Söz konusu alanları, özel yönetime bırakmak barbarlıktır (Bluntschli, 1876: 471). Ardından Bluntschli, yönetim alanlarının ayrımında kullanılmasını ön gördüğü temel ilkeyi şu şekilde açıklamaktadır (Bluntschli, 1876: 473):

“Özel çıkarların ağır bastığı ve özel (alan) güçlerinin yeterli olduğu yerde, “özel yönetim” daha doğrudur. Devlet yönetimi, kamu çıkarlarının bağlantılı görüldüğü veya toplumun çıkarlarının yerine getirilmesinde devletin yardımının gerekli görüldüğü ara alanlarda, bakımı üstlenmeli ve teşvik edici şekilde desteklemelidir... Bu şartların değerlendirmesinde çeşitli ülkeler birbirlerinden çok ayrı yönere gitmektedirler. İngilizler ve Kuzey Amerikalılar tümüyle özel güçlere ve özel (girişimin/sektörün) serbestliğine inanmaktadırlar. Bu nedenle devlet yönetimi geri çekilmekte, özel kendine yeterlilik, tek başına çalışmaktadır.”

Görüldüğü gibi Bluntschli'nin ABD için teşhisi, özel çıkarların fazlasıyla öne çıkması ve idari yapıyı çalışamaz hale getirmesidir. Bu açıklamalar, sonraki bölümde Wilson'un, ABD'nin tarihselliğinden kaynağını alan, özellikle kapitalist üretim tarzı ve İlerlemecilik (*Progressivism*) bağlamındaki yönetim

yaklaşımı çerçevesinde ele alınacak ve etkileşimin ne şekilde ve yönde olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Öte yandan Wilson’a ilişkin çalışmalarda, Hegel’in Hukuk Felsefesi’ne sürekli atıfta bulunulduğu görülmektedir. Ancak Wilson, sadece iki kere Hegel’den bahsetmektedir. Bunlardan “İdare’nin İncelenmesi” makalesinde yer alan ve ilkinde yukarıda değinilen Hegel’den alıntıdır. Diğeri ise karısına yazdığı aşk mektubundadır (Rosser, 2010: 549). Rosser de Wilson’un, Hegel’in eserlerini incelediğine ilişkin tartışmalardan ayrı olarak Wilson’un Hegelci devlet fikrinin, Morris ve Mulford’dan geldiğini ileri sürmektedir. Ayrıca Wilson’un 1884-1885 yılları arasında Morris’in devlet felsefesi derslerine katıldığını, The Nation kitabının Wilson’u, felsefe ve fikirlerle donattığını, tesadüfî benzeşmelerin ise sadece bu iddiada, yani Hegel’den etkilenme iddiasında bulunanların kendilerini güvende hissetmelerini sağladığını söylemektedir (Rosser, 2010: 549).

Öte yandan Heidelberg Üniversitesi’nde Bluntschli’nin danışmanlığında doktorasını tamamlayan Herbert Baxter Adams, Alman etkisinin bir başka kaynağı olarak gösterilebilir. John Hopkins Üniversitesi’ndeki derslerinde Adams, ABD tarihini organik metaforlarla anlatmış, tarihsel araştırmalarda karşılaştırmalı yöntemlerin kullanımını savunmuştur. Bu bağlamda birçok yazar, Wilson’un erken dönem çalışmalarının Adams’ın yöntemlerinden önemli ölçüde etkilendiğini ileri sürmektedir (Rosser, 2010: 550). Bir diğeri esin kaynağı ise Richard Ely’dir. Wilson’u “kamu yönetimi” ile tanıştıran kişi olarak kabul edilen Ely, Heidelberg, Halle ile Berlin’de felsefe ve iktisat öğrenimi görmüştür. Wilson’un kamu yönetimine ilgisinin, bu yoldan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak Ely bakımından dikkat çekici olan, Von Stein bağlantısıdır. Ely, “Geç 19. yüzyılın başlıca sorununun yasama değil, temel olarak yönetim sorunu olduğunu” belirtmektedir (Rosser, 2010: 550). Bu açıklama, Von Stein’in yönetsel öğretiye ilişkin çalışmasındakiyle hemen hemen aynıdır. Von Stein da yönetimi, tüm yönleriyle kapsayacak bir yasa hazırlanamayacağını belirtmekte ve “Yüzyılımız, Devlet Bilimi içerisindeki Yönetsel Öğretinin yüzyılı olacaktır.” demektedir (Von Stein, 1866: 93,94). Aynı zamanda Ely, sorumlu devlet görevlileri tarafından yönetilen kamu mülkiyetinin, ABD’deki yolsuzluk uygulamalarına karşı bir çare olabileceğini düşünmekte ve devlet müdahalesine dair çağdaşlarına göre açıkça daha az şüpheyle yaklaşmaktadır (Rosser, 2010: 550).

5. Wilsoncu Kamu Yönetimi ve Alman Kökenlerinin Varlığı Sorunu

John Hopkins Üniversitesi’nde sürdürülen tartışmaların; devlet düşüncesi, devletin organik niteliği, *laissez-faire* yaklaşımının ve siyasi yolsuzlukların

eleştirisi, karşılaştırmalı-tarihsel yaklaşıma karşı metodolojik-bireyciliğin kullanılması gibi sorular üzerinden yapıldığı söylenebilir. Bu tartışmalar bağlamında Wilson, hükümetin doğasına ilişkin soruyu şöyle yanıtlamaktadır (Rosser, 2010: 550):

“Yanıt, toplumun doğasında saklıdır. Toplum hiçbir anlamda yapay değildir. Bireyin kendisi gibi tümüyle doğal ve organiktir. ... Bu nedenle toplum, yaşayan organik bütündür, mekanik değildir.”

Bu organik devlet yaklaşımı, siyaset ve yönetim arasındaki ilişkiye dair Wilson'un düşüncelerini de şekillendirmiştir. Wilson, devletin üç aşamadan geçtiğini düşünmektedir. Bunlardan ilki, mutlakıyetçi hükümdarların bulunduğu, idarenin de bu hükümdarlara ait olduğu aşamadır. Ardından bu hükümdarlardan kurtulmak ve yerine halkın denetimini koymak üzere, anayasa aşaması gelmektedir. Üçüncü aşamada ise egemen milletin, iktidara gelmelerini sağlayan anayasa yardımıyla idareyi geliştirmeye çalışması görülmektedir (Wilson, 1961: 58). Başka deyişle anayasa ve idare olarak birbirinden farklı iki ayrı dönemden bahsedilmektedir. ABD, anayasa yapma dönemini geçmiş, idari aşamaya adım atmıştır ve bu aşamada yeni rehberlere ihtiyaç duymaktadır. Burada Wilson, idari uygulamalarda öncülük yapan devletlerin, zamanında mutlakçı ve aynı anda aydınlanmış hükümdarlara sahip olduğunu, söz konusu hükümdarların, yönetilenlerin hizmetkârı olmayı kabul ettiğini, bu tip devletlerde yönetimin, tek bir idarenin etkisi ve basitliğini içermekle beraber kamu yararına hizmet edecek şekilde teşkilatlandığını belirtmektedir. İdarenin en fazla incelendiği ve hemen hemen mükemmelliğe kavuşturulduğu Prusya'da durum böyledir (Wilson, 1961: 59). ABD'de yaşananları ifade eder şekilde Wilson, anayasa yapmaya çalışan ülkelerin, yetenekli ve tasarrufa riayet eden bir idareyi kurma işine ancak girişebildiğini belirtmektedir (Wilson, 1961: 60). Kısaca anayasaya fazla odaklanmak, etkin bir idarenin kurulmasının önündeki engeldir. Dolayısıyla ABD'de, anayasaya atfedilen önemin, etkin bir idarenin geliştirilmesini engellediği söylenebilir.

Von Stein'in “Handbuch der Verwaltungslehre” (*Yönetişel Öğreti El Kitabı*)'nın giriş bölümünden bir pasajın, oldukça açık biçimdeki Amerikan yorumunda, “yaşayan organizma olarak devlet ve bu devletin unsurlarının anlaşılabilmesi için anayasa yapımı sürecine değil, aksine daha çok kamu yönetiminin incelenmesine dikkatin verilmesi gerektiği” belirtilmektedir (Rosser, 2010: 550). Bu yorumu okuyan Wilson, tarihsel olarak kavranan devlet fikrinden yukarıda değinilen şu sonuca ulaşmaktadır (Wilson, 1961: 55).

“Bir anayasayı uygulamak, bir anayasayı meydana getirmekten daha güçtür.”

Rosser'e göre bu bağlamda Wilson, anayasayı uygulamak için geniş bir idari teşkilatın varlığını ön görmektedir (Rosser, 2010: 550).

Akbulut ise Wilsoncu paradigmayı şöyle çözümlenmektedir (Akbulut, 2009: 75,76):

“Amerikan kamu yönetimi yazının iki ana özelliğinden söz edilebilir. Bunlardan ilki, siyaset ve yönetim arasında hem görgül hem de a priori olarak bir ayrım (distinction) olduğunun kabul edilmesidir. Wilson çağının da zorunlu bir sonucu olarak, devletin dolayısıyla da kamu yönetiminin görevlerinde artma ve beraberinde bir karmaşıklık olduğunu saptamıştır. Ancak, ABD kamu yazınında bu saptamadan çok, siyaset ve yönetimin birbirinden ayrı olmanın ötesinde farklı oldukları ve kamu yönetiminin bu farklılık temelinde yapılandırılması gerektiği, bunu sağlamanın yolunun da yasa benzeri işletmecilik ilkelerinin kamu yönetimi alanında uygulanmasının zorunluluğu üzerinde tartışma ve incelemeler yoğunlaştırılmıştır. Bu da ABD kamu yönetiminin ikinci ve temel özelliğini oluşturmaktadır. Bu özellik, söz konusu yazının (İdare'nin İncelenmesi) özgül bir yönü olmakla birlikte, kapitalist toplumsal gerçekliğin, ekonomi-dışı tüm toplumsal alanları “siyasetsizleştirme ya da piyasa ilkeleri çerçevesinde “nesnel” olarak inşa etmek olan yapısal özelliğinin bir sonucudur. Dolayısıyla Wilsoncu paradigmada, işletmecilik ilkeleri olarak sözü edilen gerçekte, piyasa ilkeleridir.... ABD kamu yönetimi yazınının genel olarak, bu ikinci özellik üzerinden yürütmesinden dolayı siyaset ve yönetim ilişkisi, bir öneriler, olması gerekenler ile kavramlar arasında yapay tartışmalara ve kısır görgül araştırmalara hapsedilmiştir.”

Wilson'un siyaset-yönetim arasında karşıtlık ya da ayrım veya tamamlayıcılık ilişkisi görüp görmediğinin tartışılması çalışmanın sınırları dışında kalmaktadır. Ancak İdare'nin İncelenmesi makalesinin çözümlenmesiyle önce Wilson'un, mekanik bir yaklaşıma sahip olduğu, siyaset ve yönetim arasında bir karşıtlık gördüğü şeklinde yorumlanmıştır. John Hopkins Üniversitesi'nde verdiği derslere ait notların 1966 ve 1978'de yayınlanmasıyla bu kez, Alman İdealizmi ve Organik Devlet Kuramı'ndan etkilendiği, bu kurama göre bir bütünün parçaları olarak siyaset ve yönetimin karşıtlık ilişkisi içerisinde olamayacağı, dolayısıyla Wilson'un bir ayrım ya da tamamlayıcılıktan bahsettiği ileri sürülmüştür (Akbulut, 2009: 108). Siyaset-yönetim karşıtlığıyla ilgili yazılarda sıkça İdare'nin İncelenmesi makalesindeki “yönetim alanı, bir iş alanıdır” alıntısı verilmektedir. Buna karşılık, “idare de siyasi hayatın bir unsurudur” ifadesi başta olmak üzere ders notlarındaki yaklaşımı da siyaset-yönetim arasında kesin bir karşıtlık değil, bir görevler ayrımı ya da tamamlayıcılık ilişkisi gördüğüne örnek olarak gösterilmektedir. Ancak burada gözden kaçırılan, Wilsoncu paradigmanın, yöntemsel olarak, *olması gerekenler* üzerine kurulu *normatif bir öğüt* olduğu, Wilson ve ardıllarının, kamu yönetimi veya siyaset ve yönetim gerçekliğini betimlemek ve açıklamak yerine, bu gerçekliklerin “nasıl olması” gerektiğini ortaya koymaya çalışan öneriler

getirdikleridir (Akbulut, 2009: 77). Bluntschli'nin Prusya'daki "memurlarla" ve idari aygıtla ilgili açıklamalarının da bu öneriler için bir kaynak olduğu söylenebilir. Çalışma açısından önemli soru ise Wilson'un Alman kaynaklardan hangi yönde, ne ölçüde etkilendiği ve Alman yazarların, Wilson tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığıdır. Bir başka önemli soru da Alman etkileri kapsamında Wilson'un mirasının tarihsel-toplumsal gerçeklikle uyumlu ya da paralel bir şekilde irdelenip irdelenmediğidir.

Wilson, İdare'nin İncelenmesi makalesinde şöyle demektedir (Wilson, 1961: 64):

"Bluntschli, bizi idareyi hem siyasetten hem de hukuktan ayırmamız gerektiği hususunda ikaz etmektedir. Ona göre siyaset "büyük ve evrensel hususlarda" devlet faaliyetidir; öte yandan "idare, devletin ferdi ve küçük işlerde faaliyetidir. Böylece siyaset devlet adamının, idare ise teknik memurun alanıdır."

Wilson'un, Bluntschli'den yaptığı bu alıntı eksiktir. İdarenin teknik memurun alanı olduğunu belirtmesinin hemen ardından Bluntschli, "bu ayrımın kesin bir şekilde yapılamayacağını" söylemektedir. Ona göre siyaset, yönetimin yardımı olmaksızın hayata geçirilemez, çünkü bazı yönetim eylemleri, tüm devlet ile halk üzerinde etkilidir ve dolayısıyla siyasi bir karaktere sahiptir (Bluntschli, 1876: 467,468). Bluntschli'nin en önemli eseri olarak görülen ve 1876'da yayınlanan "Lehre vom modernen Stat", 1885'te İngilizceye çevrilmiştir (Overeem, 2012: 48). Bu bağlamda Wilson'un, pasajın tamamını bildiği, buna rağmen açık biçimde "ayrımın kesin bir şekilde yapılamayacağını" söyleyen Bluntschli'yi yanlış anlamış olamayacağı düşünülmektedir. Ancak Wilson'un, içinde yaşadığı tarihsel-toplumsal gerçekliğin beraberinde getirdiği mevcut sorunlara yanıt olarak aradığı, siyasetin yıkıcı ve manipüle edici etkisinden uzak kalacak "idari aygıt" ile ilgili tezlerini pekiştirmek üzere, sadece gerekli gördüğü alıntıları yaptığına inanılmaktadır. Bu çerçevede gerçekten böyle bir ayrımı-karşıtlığı tasarlayıp tasarlamadığından bağımsız olarak Wilson'un siyaset-yönetim ayrımı düşüncesini Bluntschli'ye dayandırmak doğru olmayacaktır. Çünkü görüldüğü üzere Bluntschli, bu tür bir karşıtlık ya da ayrım ön görmemektedir. Ancak Wilson'un, siyasetin yıkıcı etkisinden kurtarmak için idareyi "teknik memura" bırakmak istediği değerlendirilmektedir.

Öte yandan Wilson ve Bluntschli, "Wille" ve "Tat" (*İstenç ve Eylem*) ile "yasama ve yönetme" arasında paralellik kurduğu için Von Stein'i eleştirirken yanılmaktadırlar. Öncelikle Von Stein'in, kişilik (*Persönlichkeit*) sahibi organizma olarak devlet kavramı, siyaset ve yönetim arasında bu tür kesin bir karşıtlık ve ayrıma olanak vermez. Organizmacı yaklaşımda her parçanın birbiriyle uyumlu olması, uyumlu hareket etmesi kabul edilir. Parçalar arasında bir karşıtlık ya da zıtlık, organizmacı yaklaşımın temel varsayımıyla

bağdaşmamaktadır (Akbulut, 2009: 78). Von Stein'a göre "eylem" (*Tat*) devletin kesin bir irade açıklamasıdır (*Willensäußerung*). Bu açıklama, yasa yapımı, mahkeme kararı ya da yönetsel girişimi kapsamaktadır. Devletin eylemi ise iradenin/istencin görünümü, ortaya çıkmasıdır. Ancak bu irade, kendisini nesnesinin tüm haklarından/yetkilendirmesinden serbest kılmaktadır. Öyleyse devlet, eylemi yerine getirebilir ya da sonuçlandırabilir, fakat bu eylem ile yönetemeyebilir. Buradan Von Stein, "işleyen/çalışan devlet olarak yönetim" (*Verwaltung als arbeitender Staat*) kavramına gelir. Her doğal kişiliğin olduğu gibi devlet kişiliğinin yaşamı da tek tek hareket ya da eylemlerin birbirini takip etmesinden oluşmaz. Aksine eylemlerin, işe dönüştürülmesinden oluşur. Devlet içerisinde "genel kişilik" (*allgemeine Persönlichkeit*) olarak görünür olduğu yerde iş/çalışma, devletin yönetimi olarak ortaya çıkar. Bu nedenle yönetim idesi, çalışan/işleyen devletin idesidir (Seibel, 2008). Dolayısıyla çalışan/işleyen devlet, iradenin eyleme dökülmesi ya da her iradenin öylesine tek tek eylemler olarak yerine getirilmesi anlamına gelmemektedir. İradenin, devletin amacına ulaşma hedefine dönük şekilde eylemler bütününe dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu eylemler bütünü ise devletin amacına ulaşılmasının yollarını içerdiğinden, siyasi kararlardan ayrı düşünülemeyecektir. Şöyle ki Von Stein'a göre "eylem" tanımlanmadığı için devlet felsefesi, yönetimi açıklayamamaktadır. Eylem, özü ve içeriğiyle "yürütme ve yönetim" için temel kavramdır (Von Stein, 1865: 7). Von Stein, yine, devletin eylem yaşamının "yürütme" ve "yönetim" olarak iki temel formda kendini gösterdiğini söylemektedir. Bu ikisinin ilişkisiyle devlet, eylemde bulunabilmektedir. Yürütme; eylemin iradesi, yasanın özü ve devletin doğasını içermektedir. Yönetim ise bunların devleti kapsayan gerçek yaşamla ilişkisidir. Dolayısıyla yürütme ve yönetim, harici olarak birbirinden ayrılamaz. Yönetim olmaksızın yürütme ve yürütme olmaksızın yönetim var olamaz. Her ikisi sürekli birbirine bağlıdır (Von Stein, 1865: 9). Anlaşılacağı üzere Von Stein, siyaset-yönetim arasında karşıtlık ya da ayrım ön görmemektedir. Ancak Von Stein'ı bu bağlamdaki düşüncelerine ilişkin karışıklığın, yürütme ve yönetimi tanımlarken "Yönetsel Öğreti" (*Verwaltungslehre*) ve "Yönetsel Öğreti El Kitabı" (*Handbuch der Verwaltungslehre*)'de yararlandığı kavramlardan kaynaklandığı söylenebilir (Overeem, 2012: 45). Öte yandan Wilson'ın, "devlet organları ve eylemin anlamı"ndan bahsederken, Von Stein'ın yönetimi tanımlamasına dayandığı ileri sürülmektedir. Yönetimin doğası, devletin üstlendiği tüm görevlerin uygulamaya geçirilmesi için yerine getirilen sürekli ve sistematik uygulamalardır. Aynı zamanda yönetimin doğası, doğrudan ve ilkesel olarak devlet yaşamının işlevsel organları ile yapısal özelliklerini ele alır. Bu noktada Von Stein'ın devlet idesi, yönetimin vicdanı olduğu ifadesiyle örtüştürülmektedir. Buradan da kamu yönetiminin siyasi önemine ilişkin olarak Wilson'ın, Von Stein ile hemfikir olduğu ileri sürülmektedir (Rosser, 2010: 552).

Ancak yukarıda değinilen Von Stein'in siyaset ve yönetim ilişkisine yaklaşımı, Wilson'un karşıtlık/ayırım olarak kabul edilen düşüncesiyle uyuşmamaktadır. Zaten Wilson, "kamu idaresi, kamu hukukunun ayrıntılı ve sistematik uygulamasıdır" diyerek, açıklandığı üzere yönetimin, "iradenin" ifadesi olarak hukukun basit bir şekilde eylem alanına aktarılmasından çok daha fazlası olduğuna inanan Von Stein'dan ayrılmaktadır (Wilson, 1961: 65).

Öyleyse Wilson, ya Von Stein'ı yanlış anlamaktadır ya da Wilson'un siyaset-yönetim ilişkisi hakkındaki genel kabullerinde bir sorun bulunmaktadır. Bu ilişkiye dair kısır tartışmalardan uzaklaşarak konuya bakıldığında Wilson'un, Von Stein'in yönetime ilişkin düşüncelerini kullanmasının açıklanabileceği değerlendirilmektedir. Çünkü kapitalizmin en uygun üretim tarzı olduğuna inanan, ancak özellikle tekeller ve büyük şirketlerin siyaset aracılığıyla iktisadi alanı yönetmelerine karşı olan Wilson aslında, siyasetin yıkıcı ve dağıtıcı etkisinden uzak, refahı artırıcı bir yönetim aygıtı istemektedir. Böylece, Amerikan toplumu, devlet kontrolündeki *laissez-faire* ile müdahalecilik arasında bir orta yol bularak, daha iyi bir geleceğe sahip olabilecektir (Sager ve Rosser, 2009: 21). Başka deyişle Alman İdealist Felsefesi'nde ve organik devlet anlayışındaki gibi bireyin kişisel çıkarlarının yıkıcı etkisi yerine, genelin çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen Wilson, bunun için uygun araca yani yeni bir "idari aygıt" ihtiyaç duymaktadır.

Diğer taraftan Montesquieu'nün güçler ayrılığı yaklaşımına bakışları bağlamında Wilson'un Bluntschli'den etkilendiği ileri sürülmektedir. Wilson, her ne kadar ateşli bir anayasacı olarak görülse de geleneksel Amerikan düşüncesi olan "hükümeti sıkı şekilde sınırlandırmayı sağlayan değişmez ilkeler seti olarak anayasa" fikrine karşıdır. Güçler ayrılığı düşüncesini reddetmesinde de bu görülmektedir. Wilson, güçler ayrılığı doktrininin anayasa yapımı aşamasında yararlı olduğunu, ancak mevcut şartlarda geçerli olmadığını, Amerikalıların Montesquieu'yü "aşırı ölçüde pratik bir adam" olarak değil, "filozof" olarak takip ettiklerinden, güçler ayrılığına takılıp kaldıklarını belirtmektedir. Tüm bunların sonucunda Wilson'a göre diğer ülkelerde yürütme yönetirken, ABD'de yürütme boyun eğmektedir (Rosser, 2010: 550).

Öte yandan Bluntschli'ye göre tarihsel sonuçlar göstermektedir ki, güçler ayrılığı ne mantıksal olarak hatasızdır ne de güncel şartlara uygundur. Çok mekanik bir şekilde ele alınmadıkça analitik inceleme açısından güçler ayrılığı ilkesi yararlıdır. Bluntschli, ABD'de olduğu gibi "denge ve denet" ile yürütmenin sınırlandırılmasını savunmamaktadır. Ona göre bedenin, diğer uzuvlarıyla olduğu şekliyle, baş ile bağlantısı gibi yürütme de aynı biçimde diğer iki güçle, yasama ve yargı ile ilintilidir. Ancak geniş bir bürokrasi, devletin amacını yerine getirebilir ve bu, toplumun refahını yükseltir (Rosser, 2010: 551).

Öyleyse soru, bu idari aygıt ya da bürokrasinin nasıl yapılandırılacağı, hangi ilkelere göre hareket edeceği ve memurların görevlerini hangi bağlayıcı şartlar altında ve ne şekilde yerine getireceği olmaktadır. Wilson'un aslında temel sorununun da burada yattığına inanılmaktadır. Alman İdealist Felsefesi, Hegel, Von Stein, Bluntschli ya da Organik Devlet Kuramı'nın Wilson'a etkisinin, bu noktadan ele alınması daha doğru olacaktır. Akbulut, değinilen bu noktaları şu şekilde açıklamaktadır (Akbulut, 2009: 90):

"Wilson, ABD'ye göre görece olarak erken ama yakın dönemlerde kapitalistleşmelerinden ötürü yapısal benzerlikler taşıyan Fransa ve Almanya'yı örnek almıştır. Ancak tüm bunların ötesinde, Wilson'un makalesinin yazıldığı dönem ile ABD'nin kapitalistleştiği dönemin denk düşmesi bir tesadüf değil, tarihsel gerçekliğin bir sonucudur. Dolayısıyla Wilson'un kapitalist yönetselliğin manifestosu niteliğindeki "Yönetimin İncelenmesi" makalesi, hızla kapitalistleşen bir ülkenin siyasal-yönetimsel yapılanmasının da benzer bir dönüşüme tabi kılınması gerektiğinin işaretlerini vermektedir. Wilson, Prusya örneğini "nesnel-(yansız)" ve "ussal" bir bürokrasi olması bakımından almıştır. Ancak Prusya'da "ussal" bürokrasiye giden yolda kilit taşı olan makam satışı, doğrudan doğruya üretim biçimi ile ilişkili bir durumdur. Bundan dolayı, ABD'de 1850'ler sonrasında ortaya çıkan kayırmacılık uygulamaları, vergi ve makam satışından değil, siyasi partiler arasındaki ABD'ye özgü bir mücadeleden kaynaklanmaktaydı. Bir başka ifadeyle Fransa ve Prusya'da vergi ve makam satışı kapitalistleşme sürecinin aşamalarından biri iken, ABD'de kayırmacılık uygulamaları tam da kapitalistleşmenin hızlandığı, geliştiği bir aşamaya denk düşmektedir. Ama tüm bunlara rağmen, Wilson, Prusya bürokrasisinin "ussal" yönleri açısından incelenmesi gerektiğini düşünmüş ve bir model olarak almıştır."

Görüldüğü gibi ABD'nin "devletsiz" yaklaşımı ile Kıta Avrupa'sının merkezde yer alan "devletli" yaklaşımları arasında farka rağmen Wilson, çözüm için "ussal" bir bürokrasi ön görmektedir (Sager vd., 2012: 130).

Wilson'un, bilimsel olarak eğitilmiş, hiyerarşik olarak yapılandırılmış, resmileştirilmiş, liyakate dayalı olarak tasarladığı kamu yönetimi aygıtı, özellikle Hegel ve Bluntschli'nin yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Eğitilmiş yönetici elit ise Wilson'un düşüncesine göre fedakâr, görevine bağlı devlet görevlilerinden oluşan bu yapıya liderlik edecektir (Rosser, 2010: 552). Bürokratik yapıda görev alacak memurların, teknik bilgilerini ölçecek rekabetçi sınavlara tabi tutulması gerekecektir. Bu sınavların bir özelliği ise "liberal bilgiler alanında" da yani demokrasiyle ilgili alanlarda da yapılmasıdır. Burada bir yandan uzmanlık ve liyakate vurgu yapılırken, diğer yandan ABD kamuoyunun "devletsiz" geleneğinden gelen siyasal birikiminin, böyle bir idari yapıyı reddetmesinin önüne geçilmek istenmektedir (Wilson, 1961: 68). İdare'nin İncelenmesi makalesinde, ABD gibi demokratik ülkeler olmamaları sebebiyle Fransa ve

Prusya örneklerinin eleştirilebileceği ve kabul görmeyebileceğini düşündüğü, aynı zamanda ABD kamuoyundan gelebilecek eleştirileri ön gördüğü söylenebilecek olan Wilson şöyle demektedir (Wilson, 1961: 69):

“Özel eğitime tabi tutulmuş, tayin yoluyla gerekli hiyerarşi ve disiplinin hâkim olduğu mükemmel bir teşkilatın içine yerleştirilmiş olan bir grup devlet memurunun birçok kimsenin gözünde ayrı bir memur sınıfı gibi görüneceğini biliyorum. Böyle bir sınıf sahip olduğu yarı korporatif hüviyet sebebiyle ileri ve hür düşünceli insanlardan farklı bir karakter taşıyabilir. Hiç şüphe yok ki böyle bir sınıf Birleşik Amerika için hem zararlı hem de nefrete değer bir hal alırdı.”

Ancak Wilson, böyle bir endişeye gerek olmadığını, devlet memurlarının hükümetin güttüğü siyaseti devamlı ve gönülden desteklemeyeceğini, bu siyasetin ise sadece devlet memurluğuna has bir renk taşımayacağını ve siyasetin, meslekten memurların değil halka karşı sorumlu olan devlet adamlarınca belirleneceğini vurgulamaktadır (Wilson, 1961: 69). Kısaca bürokrasinin kontrolden çıkmayacağını ve halka karşı sorumlu siyasi liderlerin, ülkenin yönünü belirleyeceğinin güvencesini vermeye çalışmaktadır. Wilson, Prusya’da Stein gibi bir devlet adamının önderliği sayesinde küstah ve şekilperest devlet dairelerinin, adil bir hükümet tarafından halka hizmet etmeye istekli bir hale getirilmesini de örnek vermektedir (Wilson, 1961: 69). Bu bağlamda Wilson’un söz konusu düşüncelerinin, Bluntschli’nin “memurluk sistemi” ve bu sistemin bazı tehlikelerine dair açıklamalarıyla benzeştiği söylenebilir. Diğer yandan özellikle belirtilmelidir ki, Wilson’un burada bahsettiği Lorenz von Stein değil, 19. yüzyılın başlarında Prusya Reformları ya da Stein-Hardenberg Reformları olarak adlandırılan devlet ve idari yapılanmadaki değişikliklerin öncülerinden Heinrich Friedrich Karl Reichsfreiherr vom und zum Stein’dir.

Wilson, bu şekilde Alman İdealist Felsefesi’nde toplum ve devlet içerisinde çözülen yıkıcı etkileri olan kişisel çıkarları, genelin yararı için fedakârca ve görev bilinciyle çalışacak, ancak siyasetten uzak duracak memurlar aracılığıyla engellemek istemektedir. Başka deyişle bencil bireyselliğin yıkıcı etkisinden halkı korumaya çalışmaktadır. Devlet memurları da kamu yararının koruyucusu ve kamu refahının destekçisi, geliştiricisi olacaktır (Rosser, 2010: 552).

Bu bağlamda Wilson’un topluma ilişkin düşüncelerinin ortaya konması yararlı olacaktır. Alman Organik Devlet Kuramı’ndan etkilendiği söylenen Wilson, muhafazakâr olarak tanımlanmaktadır. Ancak Wilson, topluma bakış açısıyla kendinden önceki düşünce geleneğinden ayrılmaktadır. Çünkü ona göre toplum, sadece vatandaşların biraradalığı anlamında bireyler yığını değil, bundan fazlası olarak bireylerin gerçekten birbirinden ayırt edilemeyeceği daha geniş bir topluluğun, amaca yönelik birliğidir. Wilson, organik devlet yaklaşımı bağlamında Amerikalıların, kendilerini kamu yararının peşinde birlikte koşan,

birbirine bağlı bir toplum olarak göreceklere inanmaktadır. Ayrıca çağdaşlarının da kamu yararının gerçekleştirilebilmesinin kamu yönetimiyle ayrılmaz biçimde birbirine bağlı olduğunu anlayacağını düşünmektedir (Rosser, 2010: 552). Başka deyişle toplumun, ortak amaca yönelik bir birlik haline gelmesi ve kaynaşması, Wilson'un diğer öncelikli amacıdır. Bu da etkin, ussal bir idari aygıt, bürokrasi altında vatandaşların eşitliğinin sağlanması, "uluslaşmanın" gerçekleştirilmesi olarak görülebilir.

Öte yandan gerek makalesi gerekse John Hopkins Üniversitesi'ndeki ders notları göz önüne alındığında Wilson'un, Bluntschli ve Von Stein'in organik yaklaşımlarından yararlanıp yararlanmadığı veya Bluntschli ile Von Stein'in teorilerinin Wilson'a bir başlangıç noktası oluşturup oluşturmadığı tartışmalıdır (Rosser, 2010: 553). Çünkü görüldüğü gibi bazı açılardan benzeşmelere rastlansa da bazı noktalarda karşıtlıklar açıkça ortadadır. Ulaşıkları sonuçlar tartışılrsa da içerisinden geldikleri bilimsel geleneğe uygun olarak Bluntschli ve Von Stein'in kuramlarının, kendi içlerinde tutarlı ve sağlam temellere dayandırılmış düşünce sistemleri olduğu söylenebilir. Ancak Wilson'un, bu teorileri tam olarak kavrayarak ABD şartlarına uyarlamaktan çok, ABD açısından güncel ve acil müdahale gerektiren soruna çözüm yolu olabileceğine inandığı belirli yaklaşımları aldığı değerlendirilmektedir. Genel olarak Miewald gibi yazarların iddia ettiği gibi Wilson'un Alman Organik Devlet Kuramı'na inandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Wilson'un, kurmak istediği yönetim için somut bazı çıkarımlar yapması, organizma yaklaşımı sayesinde olmuştur. Özellikle "ussal bürokratik yapı" için elle tutulur tüm önerileri bu yaklaşımdan almıştır (Rosser, 2010: 553). Daha önce söz konusu dönemde, ABD akademik yaşamında Alman üniversiteleri ve profesörlerinin, dolayısıyla Alman kökenli düşüncelerin itibarından bahsedilmişti. İçeriğe ilişkin tartışmalardan bağımsız olarak yönetime dair yazılarındaki anlaşılabilir, yalın üslup da göz önünde bulundurulduğunda Wilson'un, akademik itibar kazanma amacıyla ya da akademik bir kibirle yazılarını kaleme almadığı anlaşılmaktadır. Akademisyen tarafı bir yana, Wilson, somut çözüm yollarına ihtiyaç duymaktadır. İşte bu somut öneriler, Prusya geleneğinden gelmiştir. Acil sorun ise öncelikle ussal bir idare, ardından yıkıcı bireyselliğin, toplum dokusunda yarattığı tahribat ve bu tahribat nedeniyle "ulus" olarak toplumun biraradalığının tehlike altında olmasıdır. Kısaca Wilson, bir yandan etkili bir idari aygıt oluşturmaya çalışırken, diğer taraftan kapitalist üretim tarzından kaynaklı, ortak hedeflere yönelmiş ulusu ve "ulus-devleti" inşa etmeyi tasarlamaktadır denebilir.

Sonuç

Öncelikle ne Bluntschli ne de Von Stein'in, Hegelci olduğu söylenebilir. Hegel dizgesi dışında yer alan Von Stein ve Bluntschli üzerinden Wilsoncu kamu

yönetiminin kökeni, Alman ülkelerinde üretilen bilgiye dayandırılmaz. Kameral-Polizey Bilim'den Devlet Bilimi'ne evrilen ve Alman ülkelerinde üretilen yönetim bilgisine ilişkin tartışma ayrı bir çalışma konusudur. Bu noktada ele alınması zorunlu olan soru, varsa Wilson ile Von Stein ve Bluntschli arasındaki benzeşmelerin nasıl açıklanacağıdır.

Gösterildiği gibi Wilson, biri aşk mektubunda olmak üzere Hegel'den sadece iki kez bahsetmiştir. Lehre vom modernen Stat'dan yaptığı alıntıya ise Bluntschli'nin siyaset ile yönetim arasında ayırım ya da karşıtlık görmediğini belirttiği en önemli bölümü eksik bırakmıştır. Bu eksiklik de Wilson'un pratik bir biçimde, ABD'deki sorunların çözümüne ilişkin düşüncelerini haklı çıkarmak üzere, o dönemde son derece itibarlı olan Alman alanyazın ve akademisyenlerden, gerekli gördüğü parçaları almakla yetindiğini gösterdiği değerlendirilmektedir.

Von Stein'in yazın mirasına dair benzeşmeler de aynı şekilde yüzeyseldir. Wilson'un ABD'deki sorunların çözümünde ihtiyaç duyulacağını düşündüğü olgular; “genelin yararı”, “devletin amacı çevresinde kaynaşmış bir toplum” ve “etkili bir yönetim aygıtı”dır. Anayasa tartışmaları, devletin amacına ulaşmasına yarar sağlamamaktadır. Bunun için çalışan bir aygıt gereklidir. Prusya'da kapitalizmin siyasal birikim yoluyla kuruluşu irdelendiğinde, yönetsel gerçekliğin somutluğu olarak bürokrasinin (Akbulut, 2010: 53-60), feodal yapıyı çözmekte ve ardından sanayileşerek kapitalist üretim tarzına geçişte kullanıldığı görülebilir. İktisadi-toplumsal güçlerdeki değişimin kendine uygun yönetim aparatını oluşturması, kamu personel sistemi aracılığıyla bürokrasiyi dönüştürmekle gerçekleştirilmektedir. Wilson'un ihtiyaç duyduğu aracın da bu olduğu düşünülmektedir.

Wilson'un sorunlara çözüm arama amacının, farklı tecrübeleri incelemeyi beraberinde getirdiği düşünülürse Prusya'daki “geleneksel ussal-monarşik bürokrasiyi” örnek alması anlaşılır olmaktadır. Zaten Prusya'daki bu yapı da giderek Weberyen yasal-ussal bürokrasiye doğru evrilmeye başlamaktadır (Turan, 2017: 90-98). Ancak bu, Wilson'un düşüncelerinin, Hegel, Alman Organik Devlet Kuramı, Von Stein ve Bluntschli'nin eserlerinden kaynaklandığını ileri sürmek anlamına gelmemektedir. Çünkü Wilson'un fikirlerini etkileyen düşüncelerin anlaşılabilmesi için öncelikle ABD'deki toplumsal gerçeklik ve toplumsal gerçekliğin somutlaşması olarak bürokrasinin incelenmesi gerekmektedir.

Wilson'un düşüncelerinin oluştuğu/biçimlendiği tarihsel ve toplumsal koşullar, aynı zamanda İngiliz kapitalizminin tüm ülkeleri eşitsiz ve birleşik gelişime zorlamaya, dolayısıyla Prusya, Fransa ve ABD'nin kapitalistleşmeye başladığı döneme denk gelmektedir. Bu bağlamda Wilson'un, Fransa ve Prusya deneyimlerinden etkilendiği ve ABD açısından en önemli sorun olan

kayırmacılık uygulamalarından kurtulmak için İngiliz *laissez faire* tarzı bir devlet-kamu örgütlenmesini değil, Prusya tipi, yasal, ussal bir kamu örgütlenmesini örnek aldığı söylenebilir (Akbulut, 2009: 20).

Wilson, ülkeyi yönetilemez hale getiren kayırmacılık uygulamalarından kurtulma ve yıkıcı bireyselliğin toplumsal yapıda yarattığı tahribatı önleyerek kamu yararı çevresinde, ortak bilinçle bütünleşmiş bir "ulus", kısaca ulus-devleti yaratma amacındadır. Bu amaçlarına uygun araç ise Prusya'da görülen "ussal monarşik bürokrasi"dir. Ancak Wilson'un önünde önemli bir sorun bulunmaktadır: "ABD'de hâkim liberal düşünceler ve demokrasi algısı nedeniyle demokratik olmayan Prusya'nın örnek alınmasına kamuoyu ve akademik çevrelerin vereceği olası olumsuz tepkiler." Wilson, yazılarında Prusya tecrübesinden yararlanılmasının sorun yaratmayacağına okuyucu inandırmaya çabalamaktadır. Sadece akademik çevrelerin değil, herkesin okuyabileceği bir üslupla yazan Wilson, Prusya'daki idari aygıtı örnek alarak Amerikan tarzına uyduracaklarını söylemektedir. Örneğin "memurların", liberal-demokratik ilkelere bağlılıklarına bakılacak ve bu bağlamda eğitileceklerdir. Dolayısıyla baskıcı bir "idari araç" oluşması engellenecektir.

Kısaca Wilson, bir yandan etkili bir idari aygıt oluşturup ülkeyi yönetilir hale getirmeye çalışırken, diğer taraftan kapitalist üretim tarzında kaynağını bulan, devletin ortak amacı çevresinde biraraya gelen vatandaşlardan oluşan "ulus" ve "ulus-devletin" inşasını tasarlamaktadır. Bunun için de Prusya tipi bürokrasiyi örnek almaktadır. Ancak yararlandığı bu örnek, Von Stein ve Bluntschli başta olmak üzere Alman kaynaklardan doğrudan etkilendiği anlamına gelmemektedir.

Kaynakça

- Akbulut, Örsan Ö. (2009), *Siyaset ve Yönetim İlişkisi*, (Ankara: Turhan Kitabevi).
- Akbulut, Örsan Ö. (2010), "Yönetim Üzerine", İpek Özkal Sayan (Ed.), *Yönetimsel Gerçeklik ve Yönetimsel Olan*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları) : 53-60
- Bluntschli, Johann Caspar (1872), *Das Moderne Völkerrecht der civilisierten Staaten als Rechtsbuch dargestellt*, (Nördlingen: Druck und Verlag der C.H. Beck'schen Buchhandlung).
- Bluntschli, Johann Caspar (1886), *Lehre vom modernen Stat, Erster Theil, Allgemeine Statslehre*, (Stuttgart: Verlag der J.G.Cotta'schen Buchhandlung).
- Bluntschli, Johann Caspar (1884), *Denkwürdiges aus meinem Leben, Erster Teil, Die Schweizerische Periode (1808-1848)*, (Nördlingen: Verlag der C.H.Beck'schen Buchhandlung).
- Bluntschli, Johann Caspar (1875), *Lehre vom modernen Stat, Erster Theil, Allgemeine Statslehre*, (Stuttgart: Verlag der J.G.Cotta'schen Buchhandlung).

- Farr, James (1995), "From Modern Republic to Administrative State: American Political Science in the Nineteenth Century", David Easton, John G. Gunnell, Michael B. Stein (Ed.), *Regime and Discipline, Democracy and the Development of Political Science*, (Michigan: The University of Michigan Press).
- Faust, Albert B. (1912), *Das Deutschtum in den Vereinigten Staaten*, (Wiesbaden: Springer Fachmedien GmbH).
- Hatipoğlu, Osman Gökhan (2015), *Amerikan Yönetim Düşüncesinin Doğuşu (1776-1920)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi.
- <https://www.uni-konstanz.de/FuF/Verwiss/Schneider/Lehmbruch80/files/Seibelldeengeschichte.pdf> (15.03.2017).
- Koslowski, Stefan (2005), *Zur Philosophie von Wirtschaft und Recht, Lorenz von Stein im Spannungsfeld zwischen Idealismus, Historismus und Positivismus*, (Berlin: Duncker&Humboldt Verlag).
- Krieken van, Albert Th. (1873), *Ueber sogennante Organische Staatstheorie, Ein Beitrag zur Geschichte des Staatsbegriff*, (Leipzig: Duncker und Humblot).
- Miewald, Robert D. (1984), "The Origin of Wilson's Thought. The German Tradition and Organic State", Rabin, Jack ve James S. Bowman (Ed.), *Politics and Administration – Woodrow Wilson and American Public Administration*, (New York: Marcel Dekker): 17-30.
- Overeem, Patrick (2012), *The Politics-Administration Dichotomy, Toward a Constitutional Perspective*, (New York: CRC Press).
- Pankoke, Eckart (2005), "Lorenz von Stein 1815-1890", Bleek Wilhelm ve Hans J. Lietzmann (Der.), *Klassiker der Politikwissenschaft - Von Aristoteles bis David Easton*, (München: C.H.Beck Verlag): 109-123.
- Rosser, Christian (2010) "Woodrow Wilson's Administrative Thought and German Political Theory", *Public Administration Review*, 70 (4): 547-556.
- Sager, Fritz, Christian Rosser (2009), "Wie ein Schweizer die US-Verwaltungswissenschaft beeinflusste", *Universität Bern, UniPress-Forschung und Wissenschaft, Public Governance*, 143:(http://www.sgww.ch/wp-content/uploads/100215schweizerusverwaltungswissenschaft_sager_rosser.pdf) (15.03.2017).
- Sager, Fritz, Christian Rosser, Pascal Y.Hurni, Celine Mavrot (2012), "How Traditional are the American, French and German Traditions of Public Administration? A Research Agenda", *Public Administration*, 90 (1): 129-143.
- Saklı, Ali Rıza (2013), "Kamu Yönetimi Disiplinin Kökenleri: Prusya Ekolü", *Ege Akademik Bakış*, 3 (3): 285-294.
- Schmidt, Werner (1956), *Lorenz von Stein. Ein Beitrag zur Biographie, zur Geschichte Schleswig-Holsteins und zur Geistesgeschichte des 19. Jahrhunderts*, (Eckernförde: Schwensen Verlag).
- Seibel, Wolfgang (2008), "Zur Ideengeschichte des arbeitenden Staates", *Beitrag zu dem Kolloquium aus Anlass des 80. Geburtstags von Gerhard Lehbruch*, Universität Konstanz,
- Stein von, Lorenz (1842), *Der Socialismus und Communismus des heutigen Frankreichs. Ein Beitrag zur Zeitgeschichte*, (Leipzig: Otto Wigand).
- Stein von, Lorenz (1866), *Die Verwaltungslehre, Zweiter Theil, Die Lehre von der Innern Verwaltung*, (Stuttgart: Verlag der J.G.Cotta'schen Buchhandlung).
- Stolleis, Michael (1992), *Geschichte des öffentlichen Rechts in Deutschland, Staatsrechtslehre und Verwaltungswissenschaft 1800-1914*, (München: Verlag C.H. Beck).

Turan, İ.Bahadır (2017), *Alman Yönetim Düşüncesinin Tarihi: Kameral-Polizy Bilimden Devlet Bilimine*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi.

Wilson, Woodrow (1961) "İdarenin İncelenmesi", (Çev. Nermin Abadan), *Seçme Parçalar*, (İstanbul: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını).

Zander, Jürgen (2004), "Lorenz von Stein als Soziologe", *Tönnies-Forum : Mitglieder-Rundbrief der Ferdinand-Tönnies-Gesellschaft e.V.*, 1 (13): 40-45.